Голас Радзімы

№ 41 (2027)
8 кастрычніка 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ (БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

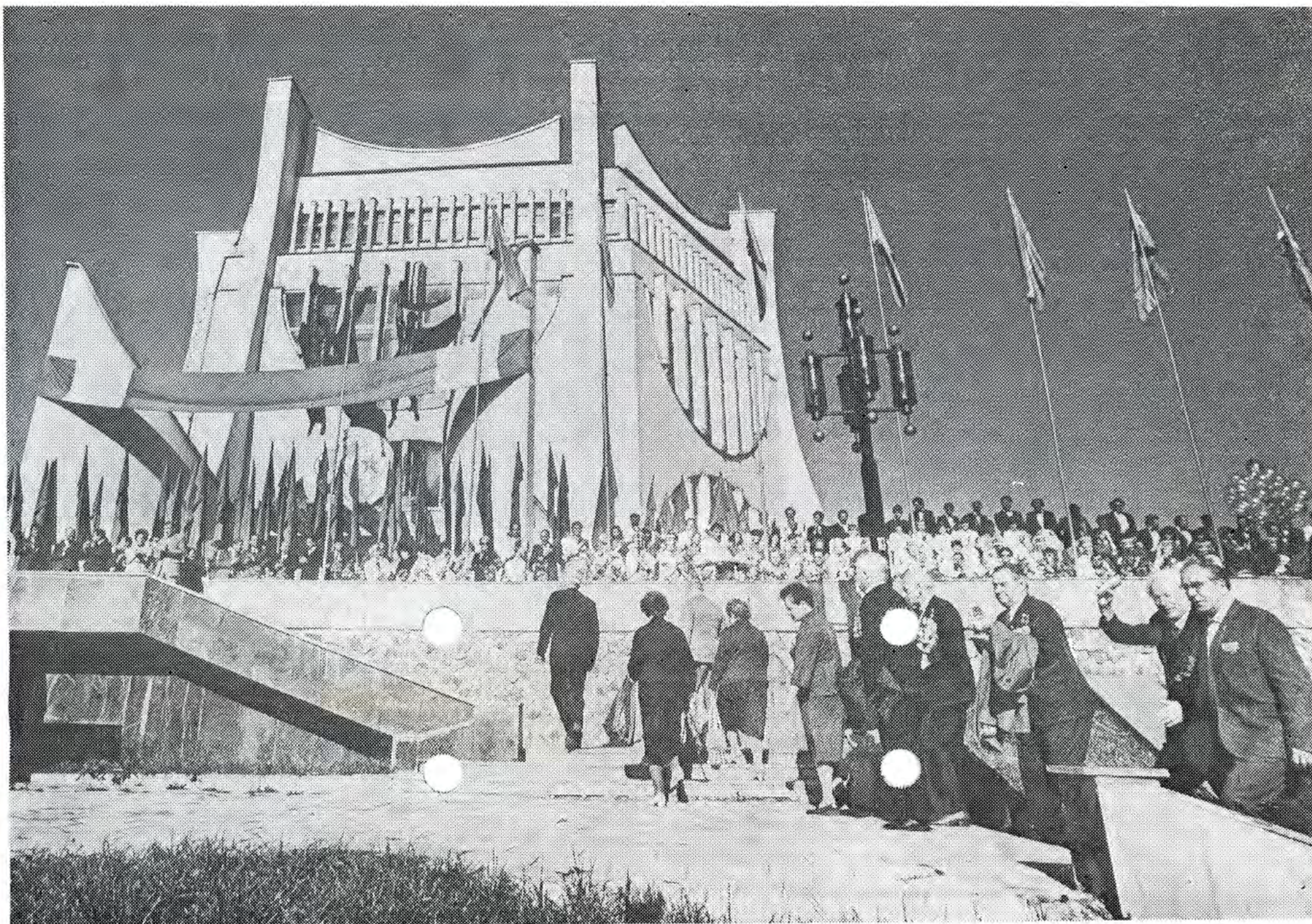

«Гродна-87» — так назвалі арганізатары мастацка-спартыўнае свята, што прайшло нядаўна ў горадзе над Нёманам. На ўрачыстасць сабраліся не толькі гараджане, але і госці з іншых мясцін Беларусі і Прыбалтыйскіх рэспублік. Увесь дзень на вуліцах, у скверах і парках гучала музыка, адбываліся тэатралізаваныя прадстаўленні, бойка ішоў гандаль сувенірамі, прамысловымі таварамі, садавінай і гароднінай. Цэнтральная плошча стала месцам правядзення грандыёзнай выстаўкі «Карагод кветак», у якой прынялі ўдзел садаводы-аматары, школьнікі і студэнты. Дзесяткі народных майстроў Гродзеншчыны прынялі ўдзел у кірмашы рамёстваў.

НА ЗДЫМКАХ: адкрыццё свята «Гродна-87»; танцуюць госці з Латвіі; юная ўдзельніца свята.

Фота А. ШАБЛЮКА.

СУСТРЭЧА М. С. ГАРБАЧОВА З ПРАДСТАЎНІКАМІ ФРАНЦУЗСКАЙ ГРАМАДСКАСЦІ

29 верасня ў Крамлі, у Свярдлоўскай зале, адбылася сустрэча Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова з вялікай групай прадстаўнікоў французскай грамадскасці («Ініцыятыва-87»).

У складзе групы каля 360 вядомых палітычных і грамадскіх дзеячаў Францыі, прадстаўнікі фактычна ўсіх асноўных палітычных сіл і партый Францыі, дэпутаты Нацыянальнага сходу, сенатары, мэры, дзеячы культуры і мастацтва, навуковыя работнікі, рабочыя, служачыя, каталіцкія свяшчэннікі, інжынеры, прадпрыемцы, урачы, адвакаты, журналісты.

Паездка была арганізавана па ініцыятыве таварыства «Францыя — СССР» і прымеркавана да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка, прадугледжвала азнаямленне з жыццём савецкага народа, з палітыкай КПСС на сучасным этапе, з асноўнымі мэтамі і першымі вынікамі перабудовы.

Рад французскіх удзельнікаў сустрэчы — прэзідэнт-выканаўца таварыства «Францыя — СССР» Мадлен Гільбер, былы міністр замежных спраў Жан Саваньярг, былы прэм'ер-міністр П'ер Маруа, епіскап горада Пуацье Жазэ Разье, член Палітбюро ФКП Ралан Леруа і іншыя ў сваіх выступленнях закранулі таксама пытанні двухбаковых адносін паміж Савецкім Саюзам і Францыяй, іншымі краінамі, стану бяспекі ў Еўропе і ва ўсім свеце, комплексу раззбраення.

Гаворачы аб перабудове ў нашай краіне, М. С. Гарбачоў падкрэсліў, што за 70 гадоў СССР прайшоў вялікі шлях. Стаў сучаснай дзяржавай, якая мае велізарны палітычны, інтэлектуальны, навуковы і прыродны патэнцыял. Але ў нашага грамадства ёсць і многа праблем — у палітычным працэсе, у развіцці нашай дэмакратыі, у сацыяльнай і духоўнай сферах, эканоміцы. Перабудова заклікала вырашыць, зняць гэтыя праблемы, супрацьнасці, адкрыць сацыялізму другое дыханне ў інтарэсах народа, на базе сацыялістычных каштоўнасцей.

Сацыялістычная дэмакратыя павінна адрозніваццa перш за ўсё тым, што яна забяспечвае рашаючае слова працоўным, дэмасу, народу. Дык вось, якраз гэтага цяпер, мы лічым, недастаткова. Таму мы разгортваем працэсы дэмакратыі, публічнасці. Такія працэсы, якія ахопліваюць і партыю, і ўсю палітычную сістэму, і грамадскія арганізацыі, і эканоміку. Мы хочам, каб працоўныя на прадпрыемстве адчувалі сябе сапраўднымі гаспадарамі, каб яны выбіралі кіраўнікоў, пачынаючы ад майстра цэха да дырэктара прадпрыемства; каб яны, аб'ядноўваючыся ў савет, вырашалі пытанні планавання, вызначалі перспектывы свайго развіцця, удзельнічалі ў размеркаванні прыбытку; каб яны вырашалі сацыяльныя пытанні. Вось куды мы задумваем рухаць працэс дэмакратыі, паглыбляць, расшыраць яго.

Што датычыцца комплексу раззбраення, то тут, сказаў савецкі кіраўнік, мы надаём велізарнае, першараднае значэнне гэтаму комплексу сусветных праблем. Лічым, што раззбраенне — пытанне першачарговае. Так, ёсць рэгіянальныя праблемы, праблемы эканамічныя, экалагічныя. Усе яны важныя. Нельга ад іх ухіліцца, адмахнуцца. Але ёсць пагроза ядзернай вайны. Гэта — небяспека, якую мы адчуваем і, па-мойму, цяпер усе адчуваюць. Ядзерны канфлікт можа ўзнікнуць без усякіх палітычных рашэнняў. Пры такім накапленні ядзернай зброі ён можа ўзнікнуць бескантрольна. Вось чаму трэба спыніць працэс гонкі ўзбраенняў і заняцца раззбраеннем.

Спыніўшыся на ўзаемаадносінах паміж СССР і Францыяй, М. С. Гарбачоў звярнуў увагу прадстаўнікоў на буржуазную прэсу Францыі, якая выступае з самых злосных антысавецкіх пазіцый. Буржуазная прэса хоча цяпер або замоўчаць, або сказіць карціну працэсаў, якія адбываюцца ў СССР, стараецца перашкодзіць разуменню здольнасці сацыялізму да самаразвіцця, самаўдасканалення. І не дзіўна, што ў французаў узнікаюць прадузятыя думкі ў адносінах да Савецкага Саюза. Але, выказаў надзею М. С. Гарбачоў, будзе ўмацоўвацца новае мысленне, будзе расшырацца супрацоўніцтва — будзе нараджацца давер'е, будуць знімацца ўсе гэтыя наслаенні. Мы не адмовімся ад нашай палітыкі супрацоўніцтва з Францыяй.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

ЗАПУШЧАНЫ БІЯСПАДАРОЖНІК

У Савецкім Саюзе зроблены запуск чарговага штучнага спадарожніка Зямлі «Космас-1887».

На борце спадарожніка ўстаноўлены комплексы спецыяльнай навукова-даследчай апаратуры, прызначанай для працягу даследаванняў уплыву фактараў касмічнага палёту на малпаў і іншыя біялагічныя аб'екты, а таксама апаратуры для радыяцыйна-фізічных даследаванняў.

У ходзе палёту будуць праведзены эксперыменты па вывучэнню працэсаў адаптацыі да бязважкасці і вырашэнню задач забеспячэння радыяцыйнай бяспекі касмічных палётаў.

Значны аб'ём даследаванняў і эксперыментаў праводзіцца ў рамках праграмы міжнароднага супрацоўніцтва па даследаванню і выкарыстанню касмічнай прасторы ў мірных мэтах. У іх прымаюць удзел вучоныя ВНР, ГДР, ПНР, СРР, ЧССР, ЗША, Францыі, а таксама Еўрапейскага касмічнага агенцтва.

Апрача навуковай апаратуры, на борце спадарожніка ёсць:

— радыёсістэма для дакладнага вымярэння элементаў арбіты;

— радыётэлеметрычная сістэма для перадачы на Зямлю інфармацыі аб стане біяаб'ектаў, даных аб рабоце прыбораў і навуковай апаратуры.

Устаноўленая на спадарожніку апаратура функцыяніруе нармальна. Каардынацыйна-вылічальны цэнтр вядзе апрацоўку інфармацыі, якая паступае.

БЕЛАРУСЬ І ААН

ЗАБАРАНІЦЬ ЯДЗЕРНУЮ ЗБРОЮ

Пастаяннае прадстаўніцтва Беларускай ССР пры ААН накіравала генеральнаму сакратару ААН вербальную ноту адносна пытанняў неадкладнага спынення [illegible]абароны выпрабаванняў ядзернай [illegible]і.

БССР, гаворыцца ў дакуменце, выступае за безадкладнае вырашэнне праблемы поўнай забароны выпрабаванняў ядзернай зброі і за пачатак у гэтых мэтах поўнамаштабных перагавораў, у якіх удзельнічалі б СССР і ЗША. Са[illegible]кі Саюз не толькі неаднаразова [illegible]ляў аб сваім жаданні весці такія перагаворы, але і зрабіў нямала істотных мер і крокаў для стварэння максімальна спрыяльных умоў для іх пачатку і паспяховага развіцця. У якасці важнага прыкладу варта назваць яго гатоўнасць на прамежкавыя меры па абмежаванню магутнасці ядзерных выбухаў і колькасці выпрабаванняў ядзернай зброі, указваецца ў ноце.

Савецкі Саюз у мэтах агульначалавечых інтарэсаў, заявіў, як вядома, аб сваёй гатоўнасці адмовіцца, натуральна на ўзаемнай аснове, ад статуса ядзернай дзяржавы і прапанаваў сур'ёзную праграму забеспячэння бяспекі праз раззбраенне, якая прадугледжвае паэтапную ліквідацыю ядзернай і іншай зброі масавага знішчэння да 2000 года, гаворыцца далей у ноце. Ён зрабіў і шэраг смелых крокаў, каб аблягчыць рух па гэтаму шляху. У іх ліку — савецкія прапановы, якія адкрылі на перагаворах паміж СССР і ЗША перспектывы першых мер раззбраення ядзернага раззбраення: поўнай ліквідацыі двух класаў ракетна-ядзернай зброі.

СУСТРЭЧА ПАРЛАМЕНТАРЫЯЎ

КАНАДСКАЯ ДЭЛЕГАЦЫЯ Ў МІНСКУ

Мінск наведалі члены палаты абшчын парламента Канады Роберт А. Корбет, Роберт Пенак, Говард Э. Кробі.

У Прэзідыуме Вярхоўнага Савета БССР адбылася гутарка Старшыні Прэзідыума Г. Таразевіча з канадскімі парламентарыямі. Гасцям было расказана аб дзейнасці органаў народнай улады, рабоце пастаянных камісій Вярхоўнага і мясцовых Саветаў Беларускай ССР, іх удзеле ў вырашэнні актуальных задач сацыяльна-эканамічнага развіцця, аб працэсе перабудовы, дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця рэспублікі.

Члены палаты абшчын парламента Канады пабывалі на плошчы Перамогі, дзе ўсклалі кветкі да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам, якія праявілі высокую мужнасць і гераізм у баях за вызваленне Радзімы ад фашысцкіх захопнікаў, зрабілі паездку на мемарыяльны комплекс «Хатынь».

ВЫСТАЎКІ

ПРАПАНУЕ «ХЕМАПОЛ»

У выставачнай зале Беларускага інстытута ўдасканалення ўрачоў працуе выстаўка лекавых і ветэрынарных прэпаратаў «Лякарствы з ЧССР».

Знешнегандлёвае аб'яднанне «Хемапол», якое прадстаўляе на савецкім рынку прадукцыю чэхаславацкіх фармацэўтаў, штогод арганізуе падобныя агляды ў нашай краіне. Толькі ў Мінску гэта выстаўка праводзіцца пяты раз.

У экспазіцыі больш чым сто медыцынскіх прэпаратаў і каля шасцідзесяці ветэрынарных лякарстваў. Многія з іх ужо добра знаёмы савецкім урачам, але некаторыя прадстаўнікі «Хемапола» прывезлі да нас упершыню. Сярод іх, напрыклад, цыклаплацін — новы перспектыўны проціракавы прэпарат, які будзе паралельна тэсціравацца ў клініках ЧССР і СССР.

Наперадзе чакаецца больш поўнае выкарыстанне навуковага патэнцыялу ЧССР і СССР у галіне даследаванняў і вытворчасці лякарстваў, што ў сваю чаргу дазволіць расшырыць тэрапеўтычны асартымент і павысіць узровень медыцынскай дапамогі, якая аказваецца насельніцтву абедзвюх краін. Гэтым высакародным, гуманным задачам служыць і выстаўка "Лякарствы з ЧССР».

НА ЗДЫМКУ: з экспазіцыяй выстаўкі наведвальнікаў знаёміць дырэктар доктар Ёзеф ГЕРАЛ.

РАСПРАЦОЎКІ ВУЧОНЫХ

«ДАЛІКАТЭСЫ» СА... СВІД[illegible]ВІНЫ

«Уяўленне» дражджавых клетак аб смачнай і здаровай ежы ўдалося змяніць вучоным Інстытута мікрабіялогіі Акадэміі навук Беларусі. З дапамогай арыгінальных метадаў селекцыі яны вывелі такую культуру гэтых грыбоў, якая здольна перапрацоўваць у бялок не толькі традыцыйн[illegible]ыравіну — сярэднія фракцыі па[illegible]фінаў, але і «неядомыя» імі лёгкія фракцыі, што змяшчаюцца ў нафце.

Значэнне работы мікрабіёлагаў для забеспячэння жывёлагадоўлі паўнацэннымі кармамі велізарнае. Бо паступовае перамяшчэнне асноўных раёнаў нафтаздабычы на поўнач паставіла перад работнікамі вытворчасці сур'ёзную праблему: больш лёгкая цюменская нафта дае пры перапрацоўцы значна меншы выхад бялку, чым бакінская. Таму стала відавочным, што з дапамогай існуючых штамаў мікраарганізмаў забяспечыць патрэбнасці сельскай гаспадаркі ў кармавых дабаўках немагчыма.

Паяўленне новых «усёедных» дражджэй дае магчымасць на дваццаць працэнтаў павялічыць у краіне выпуск кармавога бялку. Палепшыцца і яго якасць, чысцейшымі стануць сцёкі прадпрыемстваў, паколькі ў гатовай прадукцыі і адходах слядоў парафінаў амаль не застанецца.

СЕЛЕКЦЫЯ

«НЯМІГА» Ў КІРГІЗІІ

Багаты ўраджай трыцікале — звыш 70 цэнтнераў з кожнага з пяцідзесяці занятых гэтай новай культурай гектараў — атрымалі сёлета працаўнікамі калгаса імя XXII партз'езда ў Прыісыккуллі. Гэтая гаспадарка стала піянерам у асваенні высакаўраджайнага збожжавага злака, створанага селекцыянерамі Беларусі і Кіргізіі.

Кіргізія не мела раяніраваных сартоў трыцікале, і пачатая селекцыйная работа была новай. На дапамогу кіргізскім селекцыянерам прыйшлі іх беларускія калегі. Супрацоўніцтва вучоных Іссык-Кульскай доследна-селекцыйнай станцыі Інстытута земляробства Дзяржаграпрома Кіргізскай ССР і Інстытута генетыкі і цыталогіі Акадэміі навук Беларускай ССР было на рэдкасць паспяховым і плённым: выведзены і перададзены на дзяржаўнае выпрабаванне два сарты трыцікале — «няміга-2» і «волат».

Укараненне створаных творчай садружнасцю беларускіх і кіргізскіх селекцыянераў новых сартоў трыцікале дазволіць Кіргізіі павысіць запасы кармоў, іх пажыўную каштоўнасць, ствараць трывалую кармавую базу для жывёлагадоўлі.

ДА 70-ГОДДЗЯ КАСТРЫЧНІКА

АЛЕЯ ПРАЦЫ

Упершыню ў жыцці давялося Уразгуль Халбаевай садзіць не ўзбекскую чынару, а беларускі клён. Гэта дрэўца на алеі працоўных дынастый, якая паявілася ў парку дружбы народаў беларускай сталіцы, будзе насіць імя слаўнай сям'і бавоўнаробаў Халбаевых з Кашкадар'інскай вобласці Узбекістана. Мудрую чалавечую запаведзь — выгадаваць сына і пасадзіць дрэва — Уразгуль выканала поўнасцю: у яе 12 дзяцей, а калі сабраць разам усе пасаджаныя ля бавоўнавых палёў дрэвы, набярэцца не адзін дзесятак. Цяпер шумець у гэтым сімвалічным гаі і беларускаму клёну.

Добрыя ўражанні аб наведанні Беларусі, ад новых знаёмстваў павязуць удзельнікі Усесаюзнай сустрэчы прадстаўнікоў знатных працоўных дынастый краіны, якая праходзіла ў Мінску.

Прадстаўнікі дынастый рабочых, хлебаробаў, настаўнікаў, чый агульны працоўны стаж перавышае дзве, а то і тры сотні гадоў, падзяліліся вопытам работы па выхаванню моладзі, падрыхтоўцы дастойнай змены.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

ЧЭРЫКАЎ. Адкрыўся рух па новай дарозе, якая злучае раённы цэнтр Чэрыкаў з вёскай Веприн — цэнтрам калгаса «Кастрычнік». Даўжыня дарогі дзесяць кіламетраў. Яна шырэйшая за старую, з асфальтавым пакрыццём. Гэта дазволіць паскорыць рух, зрабіць яго больш бяспечным.

ДОКШЫЦЫ. Педагогі Докшыцкага раёна прынялі рашэнне пералічыць сваю аднадзённую зарплату на рахунак створанага нядаўна Савецкага дзіцячага фонду імя Леніна. Шматлікія пералічэнні паступаюць сёння на рахунак дзіцячага фонду з усіх куткоў раёна.

ЛАГОЙСК. На паўднёвай ускраіне раённага цэнтра, што на мінскім шашы, дзе вядзецца ў апошні час інтэнсіўнае будаўніцтва, нядаўна ўступіла ў строй новая аптэка. Мясцовыя фармацэўты цяпер працуюць у значна лепшых умовах, чым раней. Утульна адчуваюць сябе ў новай аптэцы і наведвальнікі.

ВОРАНАВА. Цікавую паездку ў братнюю Балгарыю зрабіла нядаўна група працаўнікоў сельскай гаспадаркі Воранаўскага раёна эксперыментальнай базы «Кастрычнік». Турысты пабывалі ў Сафіі, Плоўдзіве, Габраве. Некалькі дзён правялі на курорце «Сонечны бераг».

ВАЎКАВЫСК. Тут адбылося свята пад дэвізам «Ваўкавыск — горад старажытны, горад малады», прысвечанае 70-годдзю Вялікага Кастрычніка і 735-годдзю заснавання горада.

ЗА РАДЫКАЛЬНАЕ ЗНІЖЭННЕ ЎЗРОЎНЮ ВАЕННАГА ПРОЦІСТАЯННЯ

З прамовы таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

Генеральны сакратар ЦК КПСС зрабіў рабочую паездку па Кольскай зямлі. Свой маршрут кіраўнік Савецкай краіны пачаў не са сталіцы вобласці — Мурманска, а з глыбінкі.

З аэрапорта М. С. Гарбачоў выехаў у Манчагорск. Тут ён наведаў камбінат «Поўначнікель» — буйнейшы цэнтр каляровай металургіі. Перспектывы мадэрнізацыі тэхналогіі ў гэтай важнейшай галіне індустрыі, умовы жыцця і работы чалавека на Поўначы, пытанні аховы прыроды краю — такое кола праблем, вакол якіх ішла грунтоўная размова М. С. Гарбачова з рабочымі камбіната. Гэта размова была прадоўжана затым у Доме тэхнікі Манчагорска з прадстаўнікамі камбіната «Поўначнікель», вытворчага аб'яднання «Апатыт», Лавазерскага і Коўдарскага горна-ўзбагачальных камбінатаў, іншых прадпрыемстваў і ўстаноў горна-прамысловага комплексу, вучонымі Кольскага філіяла АН СССР.

У Мурманску, проста на вуліцах горада, М. С. Гарбачоў гутарыў з жыхарамі аб іх праблемах і клопатах. Генеральны сакратар ЦК КПСС агледзеў новабудоўлі горада, пабываў у адным з жылых дамоў. Цёплай была сустрэча М. С. Гарбачова з экіпажам атамнага ледакола «Расія».

Непахісная цвярдыняй стаяў на шляху фашысцкіх ордаў паўночны край рускай зямлі. Толькі тры дні адвяло гітлераўскае камандаванне на захоп горада-порта. Але прастаялі варожыя полчышчы на подступах да важнага фарпоста краіны больш як тры гады.

За мужнасць і стойкасць, праяўленыя пры абароне Мурманска працоўнымі горада, воінамі Савецкай Арміі, Ваенна-Марскога Флоту ў гады Вялікай Айчыннай вайны, Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Мурманску прысвоена ганаровае званне «Горад-герой».

1 кастрычніка ў Доме культуры і тэхнікі імя С. М. Кірава адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны ўручэнню гораду ордэна Леніна і медаля «Залатая Зорка».

З прамовай перад прысутнымі выступіў М. С. Гарбачоў, які адзначыў, што ў слаўнай гісторыі Мурманска, як у кроплі вады, адлюстраваны лёс нашай краіны. У гады вайны Мурманск быў важнейшым портам супрацоўніцтва краін антыгітлераўскай кааліцыі. Мы не забылі і ніколі не забудзем, як сюды, прарываючыся праз гітлераўскую блакаду, прыходзілі саюзніцкія канвоі са зброяй і рыштункам для Савецкай Арміі. Мужнасць савецкіх, англійскіх і амерыканскіх маракоў, якія забяспечвалі іх праводку, была і застанецца яркім сімвалам супрацоўніцтва паміж нашымі народамі ў перыяд другой сусветнай вайны.

Падзеі тых гадоў абпальваюць нас гарачай праўдай беззапаветнага гераізму. Тут, на Кольскім плацдарме, у суровых умовах Крайняй Поўначы, праявілася велізарная сіла духу савецкіх воінаў і працаўнікоў тылу. Глыбокае пачуццё грамадзянскай адказнасці за лёс сацыялістычнай Радзімы надало жыхарам Мурманска сілу перасягнуць парог чалавечых магчымасцей.

Прапануем нашым чытачам частку прамовы М. С. Гарбачова, прысвечаную міжнародным праблемам.

Таварышы! За працэсам перабудовы ў нашай краіне з велізарнай цікавасцю сочаць мільёны людзей ва ўсім свеце. Наш смелы выхад на грандыёзную стваральную работу, на рэвалюцыйныя пераўтварэнні, якія патрабуюць кансалідацыі ўсіх сіл краіны, — гэта магутнае сведчанне нашай упэўненасці ў тым, што мір можна захаваць, што ў чалавецтва ёсць будучыня.

Так, міжнародная абстаноўка застаецца складанай. Небяспекі, на якія мы не маем права закрываць вочы, захоўваюцца. Але сёе-тое ўсё-такі змянілася. Або пачынае мяняцца. Вядома, калі меркаваць аб абстаноўцы толькі па прамовах некаторых высокапастаўленых дзеячаў Захаду, у тым ліку па іх «праграмных» заявах, то быццам бы ўсё засталося па-ранейшаму: тыя ж антысавецкія выпады, тыя ж патрабаванні да нас даказаць сваю прыхільнасць да міру адмовай ад нашых парадкаў і прынцыпаў, тая ж канфрантацыйная мова: «таталізацыя», «камуністычная экспансія» і г.д.

Аднак праз некалькі дзён аб гэтых прамовах часта ўжо ніхто не ўспамінае, і ўжо ва ўсякім разе не змешчаныя ў іх тэзісы фігуруюць за сталом дзелавых палітычных перагавораў і кантактаў. Гэта вельмі цікавы момант, цікавая з'ява. Гэта якраз і пацвярджае, што мы маем справу з рыторыкай учарашняга дня. А жывыя, рэальныя працэсы прыйшлі ў рух. Значыць, сапраўды сёе-тое ўсё-такі мяняецца. І адным з элементаў змяненняў з'яўляецца тое, што цяпер ужо цяжка ўнушыць людзям, быццам наша знешняя палітыка, нашы ініцыятывы, наша праграма бяз'ядзернага свету — усяго толькі «прапаганда».

Прабівае сабе дарогу новая, дэмакратычная філасофія міжнародных адносін, сусветнай палітыкі. Новае мысленне з яго гуманнымі, агульначалавечымі крытэрыямі і каштоўнасцямі пранікае ў самыя розныя слаі. Сіла яго ў тым, што яно сугучна народнаму разважнаму сэнсу. А калі ўлічыць, што для сусветнай грамадскай думкі, для народаў свету характэрна вялікая занепакоенасць становішчам у свеце, то наша палітыка — гэта запрашэнне да дыялогу, да пошукаў, да лепшага свету, да нармалізацыі міжнародных адно[illegible] Вось чаму, нягледзячы на [illegible] спробы ачарніць, прынізіць значэнне нашых знешніх ініцыятыў, яны прабіваюць сабе дарогу, таму што яны сугучныя настроям шырокіх мас працоўных і ў рэалістычных палітычных колах Захаду.

Спрыяльныя тэ[illegible]цыі мацнеюць і ў міждзяржаўных адносінах. Змястоўны, шчыры і зусім не безвыніковы для абодвух бакоў дыялог па лініі Усход—Захад стаў характэрнай прыметай сённяшняй сітуацыі сусветнай палітыкі. Зусім нядаўна ўвесь свет вітаў дасягнутую ў ходзе перагавораў у Вашынгтоне дагаворанасць аб тым, што выпрацоўка пагаднення па ракетах сярэдняй дальнасці і аператыўна-тактычных ракетах будзе ў самыя кароткія тэрміны завершана і затым яно будзе падпісана на вышэйшым узроўні. Мы, такім чынам, напярэдадні буйнога кроку ў справе рэальнага ядзернага раззбраення. Калі ён будзе зроблены, гэта будзе першы крок за ўсе пасляваенныя гады. Да цяперашняга часу пакуль што або ішла гонка ўзбраенняў, або ва ўсякім разе толькі абмяжоўвалі ў нейкай меры гэту гонку ўзбраенняў, але не было яшчэ зроблена ніводнага канкрэтнага кроку па раззбраенню, па ліквідацыі ядзернай зброі.

Шлях да гэтага ўзаемнага савецка-амерыканскага рашэння быў цяжкім. Пераломнай падзеяй на гэтым шляху стаў Рэйк'явік. Жыццё пацвердзіла правільнасць нашай ацэнкі сустрэчы ў ісландскай сталіцы. Насуперак усякім панічным шараханням, скептычным заявам і прапагандзе, што крычала аб «правале», падзеі пайшлі ў напрамку, прыкладзеным Рэйк'явікам. Яны пацвярджаюць правільнасць той ацэнкі, якая была намі дадзена літаральна праз сорак мінут пасля таго, як гэта сустрэча завяршылася драматычна, як вы гэта помніце.

Рэйк'явік сапраўды стаў паваротным пунктам сусветнай гісторыі, паказаў магчымасць паляпшэння сусветнай абстаноўкі. Стварылася іншая сітуацыя, і ўжо ніхто пасля Рэйк'явіка не мог дзейнічаць так, быццам нічога не адбылося. І для нас ён быў падзеяй, якая пацвердзіла правільнасць выбранага намі курсу, неабходнасць і канструктыўнасць новага палітычнага мыслення.

Да поўнага выкарыстання закладзенага ў Рэйк'явіку патэнцыялу яшчэ далёка, але ўжо цяпер абазначыліся праспекты не толькі па РСД і АТР. Намеціўся рух у пытанні аб забароне ядзерных выпрабаванняў, хутка пачнуцца поўнамаштабныя перагаворы па гэтай праблематыцы. І відавочна, што наш мараторый не прайшоў упустую. Гэта таксама быў нялёгкі крок для нас. Ён выклікаў і ўзмацніў усюды ў свеце патрабаванні пакончыць з выпрабаваннямі.

Не бяруся прадказваць ход падзей. Не ўсё залежыць ад нас. Няма сумнення, што першыя вынікі, дасягнутыя гэтымі днямі ў Вашынгтоне, будучая сустрэча з прэзідэнтам ЗША могуць выклікаць своеасаблівую мірную «ланцуговую рэакцыю» ў галіне стратэгічных наступальных узбраенняў і нявываду зброі ў космас, а таксама ў многім іншым, што сёння патрабавальна стукаецца ў парадак дня міжнароднага дыялогу.

Такім чынам, ёсць прыметы паляпшэння міжнароднай абстаноўкі, але ёсць, паўтараю, і трывожныя моманты, якія могуць выклікаць рэзкае абвастрэнне сітуацыі ў свеце.

Было б з нашага боку безадказна недаацэньваць сілы супрацьўлення пераменам, сілы гэтыя ўплывовыя, асляпленыя нянавісцю да ўсяго прагрэсіўнага і вельмі агрэсіўныя. Яны ёсць у розных колах заходняга свету, але найбольшая іх канцэнтрацыя сярод тых, хто непасрэдна ідэалагічна і палітычна абслугоўвае ваенна-прамысловы комплекс і ад яго, як кажуць, корміцца.

Вось нядаўні выразны прыклад. 10 верасня ў аб'яднаным эканамічным камітэце кангрэса ЗША пачалася серыя слуханняў на тэму: «Эканамічныя рэформы Гарбачова». Удзельнічаюць сенатары і кангрэсмены. Слуханні і адкрытыя, і закрытыя. Выступаюць прадстаўнікі адміністрацыі, аналітыкі-саветолагі з ЦРУ, з міністэрства абароны ЗША, з розных навуковых цэнтраў. І ўвогуле гэта нармальна. Нават добра, што ў Амерыцы на такім узроўні хочуць грунтоўна разабрацца ў тым, што адбываецца ў Савецкім Саюзе і што азначае наша перабудова для астатняга свету, у тым ліку і для Злучаных Штатаў.

Выказваюцца розныя погляды, у тым ліку і прама процілеглыя. Ёсць у іх нямала слушнага, аб'ектыўнага, з некаторымі можна сур'ёзна падыскусіраваць, а да сяго-таго, я бы нават сказаў, не грэх і прыслухацца. Члены гэтага камітэта пачулі і такую думку, што, маўляў, Злучаным Штатам «трэба вітаць перабудову», бо яна прывядзе да зніжэння пагрозы ядзернага сутыкнення.

Але на гэтых слуханнях адміністрацыі і кангрэсу даюцца і іншыя рэкамендацыі. Вось адна з іх, амаль даслоўна: калі Савецкі Саюз дасягне пастаўленых XXVII з'ездам КПСС рубяжоў, то гэта перш за ўсё ўмацуе яго прэстыж на міжнароднай арэне, павысіць аўтарытэт КПСС унутры краіны і за мяжой і... тым самым павялічыць пагрозу нацыянальнай бяспецы ЗША. Вось, аказваецца, які вывад можна зрабіць. Далей: поспех перабудовы можа аслабіць палітычнае і эканамічнае адзінства Заходняй Еўропы, паколькі СССР выйдзе на яе рынак. Расшырыцца палітычны ўплыў СССР у краінах, якія [illegible]і на шлях развіцця, таму [illegible] можа быць павялічана ваенная і іншая дапамога ім з яго боку, а некаторыя з іх захочуць пераняць мадэль савецкай эканомікі, калі яна акажацца канкурэнтаздольнай у адносінах да эканомікі ЗША.

І я[illegible] перабудова небяспечная т[illegible] што яна ўмацуе пазіцыі СССР у міжнародных фінансавых і эканамічных арганізацыях. Асаблівую ж пагрозу бачаць гэтыя аналітыкі ва ўзрослым уплыве Савецкага Саюза на сусветнай арэне, звязаным з яго ініцыятывамі ў галіне кантролю над узбраеннямі, а таксама з перспектывай падпісання дагавора па сярэдніх ракетах.

Паслухайце, які ў выніку робяць вывад: нацыянальным інтарэсам ЗША **адпавядаў бы правал** сацыяльна-эканамічнай палітыкі, праводзімай СССР пад кіраўніцтвам КПСС і Савецкага ўрада.

Каб «дапамагчы» гэтаму правалу, даюцца наступныя рэкамендацыі: фарсіраваць праграмы дарагіх сістэм ПРА у рамках САІ і ўцягваць СССР у гонку ўзбраенняў, каб скаваць яго перабудову. Выдзеліць яшчэ больш сродкаў на стварэнне дарагой высокадакладнай зброі і ваенных сістэм касмічнага базіравання; з той жа мэтай павялічыць аб'ём ваеннай і іншай дапамогі групоўкам і рэжымам, якія вядуць актыўную барацьбу з урадамі краін, падтрымліваемых Савецкім Саюзам; процідзейнічаць устанаўленню СССР эканамічных і гандлёвых сувязей з іншымі краінамі і міжнароднымі арганізацыямі; поўнасцю выключыць магчымасць перадачы СССР і іншым сацыялістычным краінам перадавой тэхналогіі, узмацніць кантроль за дзейнасцю КАКОМ, уваходзячых у яго дзяржаў.

Вось так. Адкрыта і цынічна. І такую пазіцыю мы таксама не можам не прымаць у разлік. Тым больш, што запэўненні ў міралюбнасці, якія мы часта чуем з вуснаў афіцыяльных асоб ЗША, як гаворыцца, на адным дыханні суправаджаюцца хвалой «палітыцы сілы» і аргументацыяй, вельмі падобнай да той, якую ўжываюць аўтары працытаваных мной рэкамендацый.

Мілітарысцкія, антысавецкія сілы яўна заклапочаны — як бы цікавасць у народзе і ў палітычных колах Захаду да таго, што адбываецца цяпер у Савецкім Саюзе, і рост разумення яго знешняй палітыкі не сцерлі штучна створаны «вобраз ворага», вобраз, які яны бессаромна эксплуатуюць ужо дзесяткі гадоў. Ну што ж, гэта іх клопаты. Мы будзем цвёрда ісці па шляху перабудовы і новага мыслення.

Таварышы! Выступаючы ў Мурманску, сталіцы Савецкага Запаляр'я, дарэчы паглядзець на ідэю агульначалавечага супрацоўніцтва і з пункту погляду сітуацыі ў паўночнай частцы планеты. Для гэтага ёсць, на наш погляд, некалькі важкіх прычын.

Арктыка — гэта не толькі Паўночны Ледавіты акіян, але і паўночныя ўскраіны трох мацерыкоў: Еўропы, Азіі і Амерыкі. Тут змыкаюцца Еўраазіяцкі, Паўночнаамерыканскі і Азіяцка-Ціхаакіянскі рэгіёны, сыходзяцца граніцы, перасякаюцца інтарэсы дзяржаў як належачых да процілеглых ваенных блокаў, так і не ўваходзячых у іх.

Поўнач — гэта і праблема бяспекі Савецкага Саюза, яго паўночных граніц. У гэтых адносінах у нас ёсць гістарычны вопыт, які дорага нам каштаваў. Мурманчане добра помняць і 1918, і 1919, і 1941—1945 гады.

Войны гэтага стагоддзя з'явіліся цяжкім выпрабаваннем і для краін уласна Паўночнай Еўропы. І, як нам здаецца, яны зрабілі для сябе сур'ёзныя вывады. Іменна таму, відаць, грамадскі клімат у гэтых краінах больш успрымальны да новага палітычнага мыслення.

Знамянальна, што гістарычная Нарада па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе адбылася ў адной з паўночных сталіц — у Хельсінкі. Знамянальна, што наступны буйны крок у развіцці гэтага працэсу — першая прынцыповая дагаворанасць аб мерах давер'я — зроблены ў другой паўночнай сталіцы — Стакгольме. Рэйк'явік стаў сімвалам надзеі, што ядзерная зброя не вечная і што чалавецтва не асуджана жыць пад гэтым дамоклавым мячом.

З імёнамі вядомых палітычных дзеячаў Паўночнай Еўропы звязаны буйныя ініцыятывы ў пытаннях міжнароднай бяспекі і раззбраення. Гэта Урха Кеканен. Гэта Улаф Пальме, гібель якога ад рукі падлага забойцы глыбока ўзрушыла савецкіх людзей. Гэта Калеві Сорса, які на працягу многіх гадоў узначальвае Кансультатыўны савет Сацінтэрна. Мы вітаем дзейнасць аўтарытэтнай Міжнароднай камісіі па навакольнаму асяроддзю і развіццю на чале з прэм'ер-міністрам Нарвегіі Гру Харлем Брундтланд.

У Савецкім Саюзе належным чынам ацэньваюць той факт, што Данія і Нарвегія, будучы членамі НАТО, у аднабаковым парадку адмовіліся размяшчаць у мірны час на сваёй тэрыторыі замежныя ваенныя базы і ядзерную зброю. Гэта пазіцыя, пры паслядоўным правядзенні яе ў жыццё, з'яўляецца істотнай для пераадолення напружанасці ў Еўропе.

Аднак гэта толькі частка карціны.

З Поўначы Зямлі, з Арктыкі, як, бадай, ніадкуль яшчэ, прыметная агульнасць, узаемазвя-

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ЗА РАДЫКАЛЬНАЕ ЗНІЖЭННЕ ЎЗРОЎНЮ ВАЕННАГА ПРОЦІСТАЯННЯ

З прамовы таварыша ГАРБАЧОВА М. С.

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

занасць інтарэсаў усяго нашага свету. Бо Арктыка і Паўночная Атлантыка не толькі «кухня надвор'я», дзе зараджаюцца цыклоны і антыцыклоны, якія ўплываюць не толькі на клімат у Еўропе, ЗША і Канадзе, але нават і ў Паўднёвай Азіі і Афрыцы. І ў той жа час тут выразна адчуваецца халодны подых «палярнай стратэгіі» Пентагона. На падводных і надводных караблях сканцэнтраваны гіганцкі патэнцыял ядзернага разбурэння, які дзейнічае на палітычны клімат усяго свету і ў сваю чаргу можа здэтаніраваць ад выпадковага ваенна-палітычнага збою ў любым іншым раёне зямнога шара.

Мілітарызацыя гэтай часткі свету набывае пагражальны характар. Не могуць не трывожыць паведамленні аб тым, што НАТО на выпадак пагаднення аб ліквідацыі РСД і АТР рыхтуецца да адпрацоўкі прымянення з Паўночнай Атлантыкі крылатых ракет марскога і паветранага базіравання. Гэта азначала б дадатковую пагрозу і для нас, і для ўсіх краін Паўночнай Еўропы.

У Грэнландыі ў парушэнне Дагавора па ПРА пастаўлена на баявое дзяжурства новая РЛС — адзін з элементаў праграмы «зорных войнаў». На канадскай Поўначы выпрабоўваюцца амерыканскія крылатыя ракеты. Не так даўно ўрад самой Канады распрацаваў шырокую праграму нарошчвання ваенных сіл у Арктыцы. Узрастае ваенная актыўнасць ЗША і НАТО ў раёнах, якія непасрэдна прымыкаюць да Савецкага Запаляр'я. Павышаецца ўзровень ваеннай прысутнасці НАТО ў Нарвегіі і Даніі.

Таму, знаходзячыся ў Мурманску, на парозе Арктыкі і Паўночнай Атлантыкі, хацеў бы запрасіць, у першую чаргу, дзяржавы гэтага рэгіёна да абмеркавання даўно наспеўшых тут пытанняў бяспекі.

Як мы сабе гэта ўяўляем? Можна ісці адначасова шляхам і двухбаковага, і шматбаковага супрацоўніцтва. Мне не раз прыходзілася выказвацца на тэму аб «агульным еўрапейскім доме». Патэнцыял сучаснай цывілізацыі дазваляе абжыць Арктыку на карысць народнагаспадарчых і іншых чалавечых інтарэсаў і прыарктычных дзяржаў, і Еўропы, і ўсёй міжнароднай супольнасці. А для гэтага ў першую чаргу трэба вырашыць праблемы бяспекі, якія накапіліся тут.

Савецкі Саюз выступае **за радыкальнае зніжэнне ўзроўню ваеннага процістаяння** ў рэгіёне. Няхай Поўнач планеты, Арктыка стануць зонай міру. Няхай Паўночны полюс будзе полюсам міру. Мы прапануем усім зацікаўленым дзяржавам пачаць перагаворы аб абмежаванні і скарачэнні маштабаў ваеннай актыўнасці на Поўначы ў цэлым — як ва ўсходнім, так і ў заходнім паўшар'і.

Што канкрэтна мы маем на ўвазе?

Першае. Аб бяз'ядзернай зоне ў Паўночнай Еўропе. Калі б такое рашэнне было прынята, Савецкі Саюз, як ужо заяўлялася, гатоў выступіць гарантам. Ад дзяржаў-удзельніц будзе залежаць, як больш мэтазгодна аформіць гэту гарантыю: шматбаковымі або двухбаковымі пагадненнямі, урадавымі заявамі або іншым чынам.

Адначасова Савецкі Саюз пацвярджае сваю гатоўнасць абмеркаваць з кожнай з зацікаўленых дзяржаў або групай дзяржаў усе праблемы, звязаныя са стварэннем бяз'ядзернай зоны, у тым ліку магчымыя меры ў прымяненні да савецкай тэрыторыі. Мы маглі б пайсці дастаткова далёка, у прыватнасці, вывесці з саставу Савецкага Балтыйскага флоту падводныя лодкі, аснашчаныя балістычнымі ракетамі.

Як вядома, раней Савецкі Саюз у аднабаковым парадку дэманціраваў пускавыя ўстаноўкі ракет сярэдняй дальнасці на Кольскім паўвостраве і большую частку пускавых установак такіх ракет на астатняй тэрыторыі Ленінградскай і Прыбалтыйскай ваенных акруг. З гэтых акруг перадыслацыравана нямала аператыўна-тактычных ракет. У раёнах, блізкіх да граніц скандынаўскіх краін, абмежавана правядзенне ваенных вучэнняў. Пасля заключэння пагаднення аб «двайным глабальным нулі» адкрыюцца дадатковыя магчымасці для ваеннай разрадкі і ў гэтым рэгіёне.

Другое. Мы вітаем ініцыятыву прэзідэнта Фінляндыі М. Койвіста **аб абмежаванні ваенна-марской актыўнасці** ў прылягаючых да Паўночнай Еўропы морах. Са свайго боку, Савецкі Саюз прапануе пачаць кансультацыі паміж Арганізацыяй Варшаўскага Дагавора і НАТО аб скарачэнні ваеннай актыўнасці і абмежаванні маштабаў дзейнасці ВМС і ВПС у акваторыях Балтыйскага, Паўночнага, Нарвежскага і Грэнландскага мораў, а таксама аб распаўсюджванні на іх мер давер'я.

Сярод такіх мер маглі б быць і дагаворанасці аб абмежаванні саперніцтва ў процілодачнай зброі, паведамленне аб буйных вучэннях ваенна-марскіх і ваенна-паветраных сіл, запрашэнне на буйныя вучэнні ВМС і ВПСназіральнікаў усіх дзяржаў — удзельніц еўрапейскага працэсу. Гэта магло б быць першым крокам да распаўсюджвання мер давер'я на ўсю Арктыку, на паўночныя раёны ў абодвух паўшар'ях.

Разам з тым мы прапануем разгледзець пытанне аб забароне ваенна-марской дзейнасці ва ўзаемна ўзгодненых зонах міжнародных праліваў і наогул на шляхах інтэнсіўнага суднаходства. З гэтай мэтай можна было б правесці сустрэчу прадстаўнікоў зацікаўленых дзяржаў, напрыклад, у Ленінградзе.

Узнікае і такая думка ў сувязі з ідэяй бяз'ядзернай зоны. Цяпер паўночныя краіны, гэта значыць Ісландыя, Данія, Нарвегія, Швецыя і Фінляндыя не маюць ядзернай зброі. Нам вядома іх занепакоенасць тым, што на Новай Зямлі ёсць наш палігон для правядзення ядзерных выбухаў.

Мы думаем над тым, як вырашыць гэту праблему, складаную для нас, паколькі вельмі многа сродкаў у гэта было ўкладзена. Аднак, шчыра кажучы, вырашыць яе можна было б адразу і назаўсёды, калі б Злучаныя Штаты згадзіліся на спыненне ядзерных выпрабаванняў або хоць для пачатку — на звядзенне іх да крайняга мінімуму па колькасці і магутнасці.

Трэцяе. Савецкі Саюз надае вялікае значэнне **мірнаму супрацоўніцтву па асваенню рэсурсаў Поўначы, Арктыкі.** Тут крайне важны абмен вопытам, ведамі. Сумеснымі намаганнямі можна было б распрацаваць агульную канцэпцыю рацыянальнага развіцця паўночных раёнаў. Мы прапануем, напрыклад, дагаварыцца аб распрацоўцы адзінай энергетычнай праграмы для Поўначы Еўропы. Запасы такіх энерганосьбітаў, як нафта і газ, паводле наяўных даных, тут сапраўды неабсяжныя. Аднак іх здабыча звязана з надзвычайнымі цяжкасцямі, з неабходнасцю стварэння унікальных тэхнічных збудаванняў, здольных вытрымліваць палярную стыхію. І было б больш разумна кааперавацца ў гэтай справе, што дапамагло б знізіць і матэрыяльныя, і іншыя затраты. У нас ёсць інтарэс да прыцягнення, напрыклад, Канады і Нарвегіі да стварэння змешаных фірм і прадпрыемстваў для распрацовак нафты і газу на нашым паўночнаморскім шэльфе. Мы гатовы да адпаведных перагавораў і з іншымі дзяржавамі.

Гатовы мы і да сумеснай работы па выкарыстанню рэсурсаў Кольскага паўвострава, па ажыццяўленню іншых буйных дзелавых праектаў у самых розных формах, уключаючы сумесныя прадпрыемствы.

Чацвёр. Велізарнае агульначалавечае значэнне мае **навуковае вывучэнне Арктыкі.** У нас ёсць вельмі багаты вопыт, мы гатовы ім падзяліцца. У сваю чаргу, для нас цікавымі з'яўляюцца даследаванні, якія вядуцца ў іншых прыарктычных і па... ных дзяржавах. З Канадай ... ўжо маем праграму навуковых абменаў.

Прапануем правесці ў 1988 годзе канферэнцыю прыарктычных дзяржаў па каардынацыі навуковых даследаванняў у Арктыцы. Там можна было б разгледзець пытанне аб стварэнні сумеснага арктычнага навуковага савета. Месцам правядзення канферэнцыі мог бы стаць, калі партнёры згодзяцца, Мурманск.

Патрабуюць спецыяльнай увагі пытанні, звязаныя з інтарэсамі карэннага насельніцтва Поўначы, з вывучэннем яго этнічных асаблівасцей, развіццём культурных сувязей паміж паўночнымі народнасцямі.

Пятае. Асаблівае значэнне мы надаём **супрацоўніцтву краін Поўначы ў справе аховы навакольнага асяроддзя.** Надзённая неабходнасць тут відавочная. Вопыт сумесных мер па ахове марскога асяроддзя на Балтыцы, якія ажыццяўляюцца цяпер камісіяй сямі прыбярэжных дзяржаў, варта было б распаўсюдзіць на ўсю акіянскую і марскую акваторыю Поўначы планеты.

Савецкі Саюз прапануе сумесна распрацаваць аб'яднаны комплексны план аховы навакольнага асяроддзя Поўначы. Паўночнаеўрапейскія краіны маглі б паказаць прыклад іншым, дагаварыўшыся аб устанаўленні сістэмы кантролю за станам навакольнага асяроддзя і радыяцыйнай бяспекі ў рэгіёне. Трэба спяшацца зберагчы прыроду тундры і лесатундры, паўночных таежных раёнаў.

Шостае. Праз Арктыку праходзіць найкарацейшы марскі шлях з Еўропы на Далёкі Усход, у Ціхі акіян. Думаю, што ў залежнасці ад таго як пойдзе справа з нармалізацыяй міжнародных адносін, **мы маглі б адкрыць Паўночны марскі шлях для замежных суднаў** пры нашым забеспячэнні ледакольнай праводкай.

Такія нашы прапановы. Такі канкрэтны змест савецкай знешняй палітыкі на паўночным напрамку. Такія нашы намеры і планы на будучыню. Вядома, забеспячэнне бяспекі і развіццё супрацоўніцтва на Поўначы — справа міжнародная і залежыць далёка не ад нас адных. Мы гатовы абмяркоўваць любыя сустрэчныя ідэі і прапановы. Галоўнае — весці справы такім чынам, каб клімат тут вызначаўся цёплым Гальфстрымам агульнаеўрапейскага працэсу, а не палярным подыхам накопленых падазрэнняў і забабонаў.

І ў чым усе могуць быць абсалютна ўпэўнены — дык гэта ў глыбокай і безумоўнай зацікаўленасці Савецкага Саюза ў тым, каб Поўнач планеты, яго палярныя і прыпалярныя раёны, усе паўночныя краіны ніколі больш не сталі арэнай вайны, каб тут утварылася сапраўдная зона міру і плённага ўзаемадзеяння.

ДЗВЕ ТЫСЯЧЫ АПЕРАЦЫЙ ДОКТАРА СКОБЕЮСА

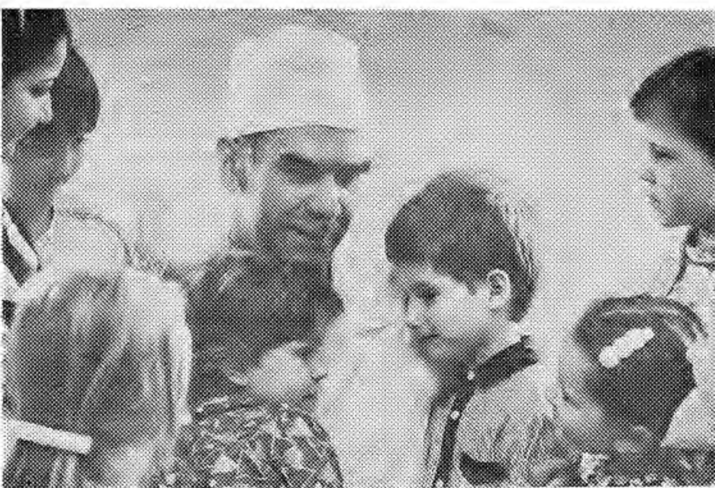

Старшы навуковы супрацоўнік кафедры уралогіі і аператыўнай нефралогіі Мінскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута Ізаокас Скобеюс пачынаў пасля інстытута радавым урачом-уролагам, але яму хацелася сказаць у медыцынскай навуцы сваё слова. На яго дапытлівы розум і настойлівы характар урача звярнуў увагу загадчык кафедры уралогіі Мінскага медыцынскага інстытута, акадэмік АН БССР Мікалай Саўчанка. Пад яго кіраўніцтвам Скобеюс рабіў свае першыя крокі ў трансплантацыі органаў, удзельнічаў у славутай аперацыі, калі донарская нырка «прыляцела» ў Мінск па лініі «Інтэртранспланта» са Стакгольма.

Яго кандыдацкая дысертацыя прысвечана ішэмічнай хваробе нырак, а доктарская, на афармленне якой нялёгка выкройваць час у працоўным графіку, — аперацыйнаму лячэнню мегаурэтэра. Заслугу Скобеюса ў распрацоўцы гэтай праблемы цяпер ацэньвае экспертная камісія па справах вынаходстваў і адкрыццяў. Тая самая, якая ўжо аднойчы пацвердзіла навізну прапанаванага ім метаду выдалення з нырак дробных камянёў пры дапамозе спецыяльных каагулятараў.

Такі спектр навуковай і практычнай дзейнасці доктара Скобеюса, які ні да адной з праведзеных ім дзвюх тысяч аперацый не аднёсся, як да звычайнай.

НА ЗДЫМКАХ: у гэтай бальніцы працуюць І. СКОБЕЮС і старшы навуковы супрацоўнік аддзялення трансплантацыі ныркі У. ВАЙТОВІЧ; доктар І. СКОБЕЮС са сваімі маленькімі пацыентамі.

Фота У. ШУБЫ.

7 ОКТЯБРЯ — ДЕНЬ КОНСТИТУЦИИ СССР

«ВИЗИТНЫЕ КАРТОЧКИ» ПРОТИВОПОЛОЖНЫХ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ

В нынешнем году Советский Союз и Соединенные Штаты Америки отмечают юбилеи своих конституций: соответственно 200-летие основного закона США и 10-летие вступления в действие новой Конституции СССР. Круглые даты, естественно, дали пищу для многочисленных комментариев, анализов и сопоставлений, причем отнюдь не только в странах-«юбилярах».

Интерес к таким сопоставлениям в принципе вполне объясним, и не только из-за круглых дат. СССР и США являются ведущими державами противоположных социальных систем — мира социализма и мира капитализма. Сравнивая «визитные карточки» этих держав — их конституции, можно глубже понять социальные альтернативы, предлагаемые обеими системами человечеству.

Чем же, однако, принципиально отличаются советская и американская конституции?

Но прежде чем ответить на такой вопрос, следует, вероятно, разобраться в другом: насколько допустимо сравнение этих двух документов, разделенных во времени почти двумя столетиями? Думается, что такое сравнение вполне возможно, поскольку американская конституция являет собой не исторический манускрипт, а действующий основной закон страны, к тому же значительно усовершенствованный и дополненный за годы, прошедшие после его принятия.

Итак, главным, принципиальным различием между советской и американской конституциями является их противоположная трактовка «экономической базы» демократии — отношения к собственности. Если в основном законе США провозглашается **право владения и распоряжения всеми видами частной собственности,** то Конституция СССР, напротив, закрепляет **принцип общественной собственности на средства производства,** то есть на землю, заводы, фабрики, банки и т. д. В освобождении труда от эксплуатации, опирающейся на частную собственность, социализм видит главное условие свободы личности, ибо там, где нет равенства во владении средствами производства, воля одного человека имеет возможность ущемить волю другого, свобода одного оборачивается подчинением для других.

Социальная противоположность отношения к собственности находит свое адекватное отражение и в разности подходов двух конституций к определению правового и фактического положения личности в обществе.

Известно, например, что в первоначальном тексте американской конституции, одобренном конвентом и ратифицированном штатами, вообще не содержалось никаких положений о правах и свободах человека. Лишь под нажимом общественного мнения в 1789—1791 годах были приняты знаменитые 10 поправок к основному закону, вошедшие в историю как «Билль о правах».

Для конца XVIII века «Билль» был, безусловно, выдающимся демократическим завоеванием. Мы знаем также, что с тех пор он был существенно усовершенствован и дополнен, хотя речь главным образом шла не о расширении перечня прав и свобод граждан, а о расширении круга тех, на кого распространялось его действие. Скажем, «поправки гражданской войны» — 13-я, 14-я и 15-я — содержали положения, которые должны были гарантировать равные права гражданам бывшим рабам-неграм; после второй мировой войны вступили в действие поправки, в соответствии с которыми право участия в избрании коллегии выборщиков президента было предоставлено жителям федерального округа Колумбия, а также снижен возрастной ценз (до 18 лет) для участия в федеральных выборах.

И все же даже беглый анализ сегодняшнего текста американской конституции дает право говорить о ее социальной ограниченности. Фактически в ней содержится лишь одно социально-экономическое право — владения собственностью. В отличие от Конституции СССР конституция США не знает таких, например, важнейших для человека прав, как право на труд, на отдых, на бесплатные образование и медицинское обслуживание, на социальное обеспечение, на жилище. До сих пор принцип равенства всех граждан перед законом не распространяется на женщин.

И наконец, американский конституционализм знает только один вид гарантий осуществления прав и свобод человека — судебные гарантии, то есть право частного обращения в суд. Само же государство в лице его атторнеев (прокуроров) не только не обязано, но и не уполномочено законом ограждать права граждан от нарушения, за исключением случаев нарушения права голосования по признаку расовой принадлежности.

Принципиально иной подход к правовому положению личности характерен для Конституции СССР. В ней закреплены не только практически все политические и личные свободы, что и в основном законе США (свобода совести, слова, печати, собраний, неприкосновенность личности и жилища, тайна переписки, телефонных переговоров, телеграфных сообщений), но и содержится целый ряд принципиально важных прав, обойденных законодательством США. В их числе, например, такие важнейшие гражданские права, как право на участие в управлении государственными и общественными делами, в обсуждении и принятии решений общегосударственного и местного значения, право вносить в государственные органы предложения об улучшении их деятельности и т. д. Одновременно Конституция СССР закрепляет и такие основополагающие демократические принципы, как равенство всех граждан перед законом, предоставление женщинам равных прав с мужчинами, равноправие всех национальностей и рас.

Провозглашая широкий объем и спектр прав и свобод человека, Основной закон СССР одновременно устанавливает круг гарантий для их реального осуществления. Прежде всего это материальные гарантии, предоставляемые государством. Их содержание можно проиллюстрировать хотя бы на примере права на труд. «Это право, — записано в статье 40 Конституции, — обеспечивается социалистической системой хозяйства, неуклонным ростом производительных сил, бесплатным профессиональным образованием, повышением трудовой квалификации и обучением новым специальностям, развитием систем профессиональной ориентации и трудоустройства».

Помимо этого, в той же статье 40 перечислены и дополнительные гарантии осуществления этого права: получение гарантированной работы с оплатой труда в соответствии с его количеством и качеством, право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, профессиональной подготовкой и образованием. Конституция СССР поощряет и индивидуальную трудовую деятельность, основанную «исключительно на личном труде граждан и членов их семей», что, кстати, было недавно регламентировано специальным законом, вступившим в силу с 1 мая нынешнего года.

Разумеется, помимо материальных гарантий Основной закон СССР содержит также судебные гарантии реализации прав населения. Каждый гражданин имеет, в частности, право на судебную защиту от посягательств на свою жизнь и здоровье, имущество и личную свободу, честь и достоинство.

И в заключение о том, как воплощаются положения конституций США и СССР в жизнь. По словам бывшего американского сенатора Чарльза Метайеса, выработанный двести лет назад в Филадельфии документ «оставлял желать лучшего». Но самое главное, считает Метайес, состоит в том, что высокие слова о «свободе и равенстве» не выдержали испытания временем.

Есть свои проблемы и у советского общества. Как заявил, выступая летом нынешнего года на международной конференции «Развитие социалистического конституционного строя», секретарь ЦК КПСС Анатолий Лукьянов, «застойные явления, которые имели место на рубеже 70-х—80-х годов... выявили расхождения между Конституцией и общественной практикой, серьезные сбои в механизме управления экономикой, отступления от принципов социальной справедливости. Получили распространение формализм и заорганизованность в вовлечении трудящихся в управление страной. Статистика заседаний стала заменять живое дело. Серьезные недостатки накопились и в функционировании институтов социалистической демократии».

Нынешний курс советского руководства, получивший внутри страны и за рубежом название «перестройка», как раз и призван восстановить и упрочить полновесность всех постулатов, провозглашаемых Конституцией СССР. Главным рычагом, обеспечивающим необратимость этого процесса, в Советском Союзе считают дальнейшую демократизацию советского общества, наполнение ее еще более глубоким социалистическим содержанием его выдержавших испытание временем принципов свободы и равенства.

Валерий ТЕЛЕГИН.

НА ПРОСТОРАХ РОДИНЫ

БЕЛОРУСЫ НА ЧУКОТКЕ

Много лет обмениваются делегациями трудовые коллективы Чукотки и Белоруссии. На этот раз на Чукотку приехали могилевчане — делегация с Горецкого района. С Чукоткой их связывает еще и память о земляке — Михаиле Мандрикове. В сентябре 1919 года белорус М. Мандриков в этих далеких от родины краях принимал участие в борьбе с белогвардейцами, устанавливал Советскую власть в Анадырском крае, был первым председателем Анадырского ревкома. Здесь он и погиб от рук врагов. Сегодня одна из улиц Анадыря носит имя Мандрикова.

Во многих хозяйствах Чукотки побывали белорусы. Одно из них — совхоз имени XXII съезда КПСС Анадырского района. В этом году промысловики хозяйства должны сдать государству 17 000 центнеров лососевых и 3 200 килограммов кетовой икры. Во время путины каждый день выходят рыбаки в море. Белорусские гости увидели, что в таких суровых краях людям помогают жить и трудиться дружба и взаимовыручка.

НА СНИМКЕ: белорусы из Горецкого района Могилевской области у оленеводов; приглашение к чаю. Кок камбуза Валентин ТУРЕНКО; очередная тонна рыбы...

Фото Л. КЛИМАНСКОГО.

ЗНАЁМІМ З ТВОРЧАСЦЮ МАЛАДЫХ

НА ПАЧАТКУ ДАРОГІ

Гэта было даўно. У рэспубліканскім Доме мастацтваў ішоў аўтарскі вечар маладога беларускага кампазітара Валянціны Сярых. Вядучы — сам аўтар. Памятаю: музыка... многа музыкі, кветкі, апладысменты. Так, гэта было даўно. Але паэтычны настрой таго незабыўнага вечара ў памяці застаўся надоўга. І яшчэ пачуццё радасці: з'явіўся новы талент. І гэта — як свята.

Валянціна Сярых — для шырокай публікі яшчэ невядомы кампазітар, але ў шматлікіх яе творах (як інструментальных, так і вакальных) улоўліваюцца інтанацыі стылю, уласцівага толькі ёй.

У часопісе «Советская музыка» Н. Юдзеніч у артыкуле «Творчасці моладзі — чуласць і патрабавальнасць» пра В. Сярых піша: «Ёсць нешта ўдумлівае, чыстае і неспакойнае ў яе чалавечым і музычным абліччы... Неўласціва ёй і характэрная для многіх маладых мастакоў цяга да вынаходніцтва, эксперыменту... знешне пазбаўленая эфектнасці і бліскучасці. Яна (музыка) паступова раскрывае слухачу сваю глыбіню і змястоўнасць, сваю сціплую прыгажосць». І сапраўды, калі слухаеш лепшыя інструментальныя творы Валянціны Сярых, спачатку ўзнікае такое ўражанне, быццам яны крыху сухаватыя і традыцыйныя, але потым пачынаеш адкрываць у іх нешта сваё, пачынаеш разумець іх сціплую прыгажосць. Да такіх твораў можна аднесці фартэпіяннае трыо, якое ўпершыню я пачула на аўтарскім вечары ў Доме мастацтваў. Музыка хвалявала, бо гэты твор глыбока філасофскі, ён наводзіць на роздум аб жыцці, аб яго радасцях і смутку.

Удачай можна лічыць і Санату для флейты і фартэпіяна, адну з частак якой выканаў у той вечар саліст аркестра Дзяржтэлерадыё БССР Ю. Кандрацёнка. У гэтым творы таксама выразна гучаць беларускія народныя інтанацыі. Адкуль у маладога кампазітара адчуванне нацыянальнага? Такое пытанне можа ўзнікнуць таму, што В. Сярых займалася ў Інстытуце імя Гнесіных і ў аспірантуры у выдатных маскоўскіх прафесароў. Але нездарма кажуць: вельмі важна, хто твой першы настаўнік. А першымі настаўнікамі В. Сярых былі народны артыст БССР прафесар М. Аладаў, у якога яна вучылася ў Мінскім музычным вучылішчы па класу кампазіцыі, і народны артыст СССР, вядомы на ўсю Савецкую краіну сваімі песнямі кампазітар І. Лучанок.

Але ці можна сцвярджаць, што толькі яны, першыя настаўнікі, прывілі любоў сваёй вучаніцы да беларускай песні? Тое, што навучылі яе глыбей разумець нацыянальнае, — бясспрэчна. Але не трэба забываць, што Валянціна нарадзілася і вырасла ў Беларусі. Яшчэ з маленства яе хвалявалі родныя краявіды, яна захаплялася беларускай паэзіяй. Апрача таго, малады кампазітар вельмі сур'ёзна займаецца вывучэннем беларускага фальклору.

— Веданне асаблівасцей беларускай народнай песні дапамагло мне, напрыклад, напісаць песенны цыкл «Прызнанне» на вершы паэта Ніла Гілевіча, — кажа В. Сярых. — У гэтым цыкле паспрабавала аб'яднаць жанры — песенны і рамансавы — у лірычны маналог голасу і фартэпіяна, імкнулася надаць мелодыцы народную інтанацыю.

На творчым рахунку В. Сярых не толькі вакальны цыкл «Прызнанне», але і цыкл апрацовак беларускіх народных песень «Вясковыя песні» (іх з вялікім поспехам выканала на аўтарскім вечары салістка Белдзяржфілармоніі Н. Тышко). На аснове гульнёвых калядных песень беларускага Палесся напісана і сімфанічная Паэма-карціна. Па прызнанню самога кампазітара, над ёю давялося папрацаваць нямала. Твор гэты навеяны паэтычнымі вобразамі паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка».

Сучасная моладзь захапляецца моднымі музычнымі напрамкамі, такімі, як «металічны рок», «цяжкі рок» і іншыя. Цікава, як ставіцца да іх малады кампазітар?

— Як музыкант, я заўсёды стараюся быць у курсе ўсіх новых музычных напрамкаў як у сур'ёзнай, так званай акадэмічнай музыцы, так і ў галіне музыкі лёгкай, эстраднай... Безумоўна, я слухаю, і вельмі ўважліва, так званы «металічны рок», да прыкладу, каб выявіць свае адносіны да гэтай музыкі. І зрабіла такі вывад: наўрад ці гэта модная на сённяшні дзень музыка можа спалучацца з нашай нацыянальнай песеннай асновай, узгадаванай на беларускай глебе, бо гэтыя рэчы несумяшчальныя. Рок-музыка ўзнікла на Захадзе і мае пад сабой зусім іншую аснову, чым тая, на якой мы раслі і выхоўваліся. У доказ маіх слоў магу сказаць, што яркіх, таленавітых узороў спалучэння такіх розных стыляў (рок-музыкі з беларускай народнай песняй ці песняй на словы беларускіх паэтаў) я пакуль што не ведаю. Можа, такія прыклады і ёсць, але я іх не чула. Яшчэ Чайкоўскі сказаў, што мелодыя — душа музыкі, яе сутнасць. Для рок-музыкі галоўнае — рытм. А ў беларускай песні галоўнае — мелодыя. Таму душа мая да розных модных напрамкаў не ляжыць. Я пішу музыку на вершы беларускіх паэтаў — Ніла Гілевіча, Міхася Стральцова, Генадзя Бураўкіна, Максіма Багдановіча, Максіма Танка, якія добра адчуваюць гучанне роднага слова, яго нацыянальную фанетыку.

У апошнія гады В. Сярых шмат часу аддае музычнаму выхаванню дзяцей, яна вядзе клас кампазіцыі ў дзвюх музычных дзіцячых школах. В. Сярых прывівае юным кампазітарам не толькі любоў да роднай песні і да паэзіі і літаратуры. Яе вучні пішуць песні на словы беларускіх паэтаў, а таксама на ўласныя вершы. Кампазітар-педагог падрыхтавала вялікую канцэртную праграму з твораў дзяцей, з якімі яны даволі часта выступаюць на беларускім радыё і тэлебачанні, а таксама ў канцэртах. Такім чынам атрымаўся невялікі вакальны ансамбль, які выконвае не толькі ўласныя песні, але і песні свайго педагога.

— Мае дзеці, — кажа В. Сярых, — выхоўваюцца не толькі на творах нацыянальных кампазітараў, але і на класічнай музыцы Баха, Шапэна, Бетховена. І гэта, безумоўна, абараняе іх ад шкодных уплываў музычных сурагатаў. Мне здаецца, што захапленне моднымі напрамкамі адбываецца з прычыны недастатковага выхавання моладзі ў галіне музыкі і мастацтва ўвогуле. На вялікі жаль, у нашых агульнаадукацыйных школах мала ўвагі ўдзяляецца музычнаму выхаванню. Вось чаму я з задавальненнем прыняла ўдзел у складанні музычнай праграмы для школ. Я не ўпэўнена, што ўсе мае вучні стануць кампазітарамі, але пастараюся, каб культурнымі грамадзянамі сваёй Айчыны яны выраслі.

Ведаючы, якая ўвага надаецца сёння інтэрнацыянальнаму выхаванню дзяцей, я запыталася ў В. Сярых, што яна робіць у гэтым напрамку. І яна адказала:

— У апошняй тэлеперадачы дзеці выканалі разам са мной маю песню «Бацькаўшчына» на вершы ўкраінскага паэта Анатоля Касцецкага, які жыве і працуе ў Кіеве. І наогул, мы не замыкаемся ў сферы толькі нацыянальнага мастацтва. Мы пішам песні і на ўкраінскія, і на чувашскія вершы, на рускія, на пераклады з грузінскай, таджыкскай, таму што абмяжоўвацца толькі нацыянальным — гэта значыць абкрадаць сябе. Знаёмства з культурай іншых народаў — у гэтым і заключаецца інтэрнацыяналізм. А інтэрнацыялізм, як вядома, — залог міру на зямлі.

Малады музыкант цікава пачаў свой творчы шлях. Не замыкаючыся ў сферы вузкага прафесіяналізму, В. Сярых знаходзіць час і для музычна-педагагічнай, і грамадска-асветніцкай дзейнасці. Нярэдка Валянціна Сярых і сама выступае ў ролі выканаўцы ўласных твораў. Яны выходзяць у беларускім і ленінградскім выдавецтвах, запісваюцца на грамафонныя дыскі.

Алена КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА.

СКАРБНІЦА НАЦЫЯНАЛЬНАЙ КУЛЬТУРЫ

ЗБЕРАГЧЫ МІНУЛАЕ ДЛЯ БУДУЧЫНІ

Дата нараджэння — 9 чэрвеня 1960 года. Месца нараджэння — горад Мінск. Прапісаны па адрасу: г. Мінск, вул. Астроўскага, 4. Гэтыя пашпартныя даныя належаць скарбніцы нашай нацыянальнай культуры — Цэнтральнаму дзяржаўнаму архіву-музею літаратуры і мастацтва БССР.

У кароткай энцыклапедычнай звестцы гаворыцца: архіў-музей літаратуры і мастацтва БССР збірае і захоўвае дакументы, якія маюць палітычную, навуковую і практычную значнасць і адлюстроўваюць гісторыю развіцця беларускай літаратуры і мастацтва дарэвалюцыйнага і савецкага часу. Забяспечвае іх усебаковае выкарыстанне. Вядзе навукова-даследчую і метадычную работу, сумесна з іншымі архівамі і навуковымі ўстановамі ўдзяляе ўвагу падрыхтоўцы да выдання зборнікаў дакументаў.

Падобныя спецыялізаваныя ўстановы існуюць далёка не ва ўсіх развітых краінах. Напрыклад, у Францыі і Вялікабрытаніі, Італіі і Аўстрыі і дагэтуль асноўнымі сховішчамі гістарычных літаратурных і мастацкіх дакументаў з'яўляюцца рукапісныя аддзелы нацыянальных, муніцыпальных і універсітэцкіх бібліятэк.

Аб тым, як клапацілася Савецкая дзяржава ўжо з першых дзён свайго існавання аб выратаванні і захаванні каштоўнасцей нацыянальнай культуры, сведчыць той факт, што ў 1918 і 1919 гадах Леніным былі падпісаны дэкрэты аб рэарганізацыі і цэнтралізацыі архіўнай справы і аб адмене права прыватнай уласнасці на архівы памёршых рускіх пісьменнікаў, кампазітараў і вучоных. У. Бонч-Бруевіч, у той час кіраўнік спраў Савета Народных Камісараў, пісаў у сваіх успамінах, што ўжо ў трэцюю ноч пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі У. І. Ленін узняў пытанне аб неабходнасці збіраць арыгінальныя рукапісы класікаў рускай літаратуры.

Адным з першых дэкрэтаў Часовага Рабоча-Сялянскага ўрада БССР быў дэкрэт аб уліку, ахове і збіранні каштоўнасцей навукі і мастацтва. Так быў пакладзены пачатак той вялікай карпатлівай рабоце, якой сёння займаецца калектыў архіва літаратуры і мастацтва Беларускай ССР. Падчас утварэння архіва-музея дакументы аб развіцці нацыянальнай культуры былі разрозненыя і разрупаваныя па рукапісных аддзелах бібліятэк, музеяў, іншых архіваў і не давалі цэласнага ўяўлення аб яе гісторыі.

Супрацоўнікі архіва пачалі з паведамлення аб мэтах і задачах сваёй установы на сходах творчых саюзаў, у рэдакцыях газет і часопісаў, выдавецтвах. Былі разасланы пісьмы вядучым беларускім дзеячам літаратуры і мастацтва са зваротам перадаць дакументы ў архіў, наладжаны кантакты з наследнікамі памёршых і загінуўшых дзеячаў культуры. Неўзабаве ў архіў паступіў першы фонд, які змяшчаў рукапісныя матэрыялы выдатнага беларускага паэта, удзельніка рэвалюцыйных падзей у Заходняй Беларусі Міхася Машары. Затым былі атрыманы дакументы паэтаў-рэвалюцыянераў Міхася Васілька і Міколы Засіма. Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва СССР перадаў пісьмы Я. Купалы і Я. Коласа. У пошуках новых дакументаў архіў накіраваў сваіх супрацоўнікаў у іншыя гарады краіны. Так былі расшуканы і перавезены ў Мінск многія асабістыя архівы: з Яраслаўля — сям'і Багдановічаў, з Масквы — пісьменніка І. Барашкі, з Ленінграда — перакладчыка П. Кабзараўскага. З-за рубяжа быў перададзены архіў паэта А. Гурыновіча. Але многія каштоўныя дакументы апынуліся за межамі не толькі Беларусі, а наогул Савецкага Саюза, іх вывезлі фашысцкія акупанты.

Некалькі год назад у адной з бібліятэк Англіі вядомы беларускі даследчык беларускай літаратуры Адам Мальдзіс адшукаў рукапіс паэмы Я. Купалы «Курган», у архівах Польшчы ім жа быў знойдзены славуты «Полацкі сшытак» з сярэдневяковымі беларускімі музычнымі творамі.

Многія дзеячы культуры ахвотна перадаюць на дзяржаўнае захаванне свае матэрыялы. Пры неабходнасці яны могуць атрымаць іх у часовае карыстанне. Перадалі ў архіў свае дакументы М. Танк і І. Шамякін, В. Быкаў і А. Адамовіч, Я. Глебаў і Д. Смольскі, сям'я акцёраў Уладамірскіх, Т. Ніжнікава і многія іншыя дзеячы беларускай культуры. Шматлікія пісьмы, аўтарскія рукапісы, дзённікі даюць яркае ўяўленне аб культурным жыцці Беларусі, знаёмяць сучасніка не толькі з важнымі гістарычнымі падзеямі, але і ўводзяць у саму атмасферу грамадскай дзейнасці і асабістага жыцця таго ці іншага творчага дзеяча, даносяць жывы подых часу.

Пры падрыхтоўцы да выдання новага збору твораў, пры даследаванні гісторыі стварэння літаратурнага або мастацкага шэдэўра, пры вывучэнні біяграфіі мастака, пісьменніка, музыканта, артыста — у любым з гэтых выпадкаў выкарыстоўваюцца рукапісы, іншыя дакументальныя матэрыялы, што захоўвае архіў-музей.

Сёння сховішча архіва налічвае звыш 50 тысяч спраў, якія змяшчаюць дакументы аб дзейнасці творчых саюзаў і арганізацый, асабістыя фонды 300 дзеячаў нацыянальнай літаратуры і мастацтва. Сярод унікальных матэрыялаў чытальнай залы бібліятэкі архіва — першыя выданні твораў Я. Коласа, Я. Купалы, К. Буйло, поўныя камплекты першых беларускіх газет «Наша ніва», «Наша доля», часопісаў «Маладняк», «Узвышша». Сабраным тут дакументальным каштоўнасцям не пагражаюць выпадковасці і небяспечнасці прыватнага захавання. З'яўляючыся часткай сусветнай культурнай спадчыны, яны ў той жа час — уласнасць тых, хто цікавіцца сваёй нацыянальнай культурай.

Гаворачы пра пераемнасць культуры, даўгавечнасць самога жыцця народаў, вядомы савецкі даследчык старажытнарускай літаратуры акадэмік Дзмітрый Ліхачоў падкрэсліў, што яны гарантаваны толькі пры ўмове, калі народ валодае доброй памяццю, калі яго мінулае разам з сучасным працуе дзеля будучыні. Архіў-музей літаратуры і мастацтва БССР беражліва захоўвае гэту памяць.

Алена АНАНІЧ.

З БІЯГРАФІІ ГОРАДА

Кароткім «жыццяпісам» аднаго з найстаражытнейшых гарадоў краіны з'явілася невялікая, але ёмістая кніжка — «Храналогія гісторыі г. Віцебска (974—1984)», толькі што выпушчаная выдавецтвам «Полымя». Складальнікі — Л. Кузьменка і А. Падліпскі правялі вялікую даследчую работу.

Бясстрасны, здавалася б, пералік дат і фактаў хваліе значнасцю зместу. Як умудроны ведамі, добразычлівы экскурсавод, храналагічны даведнік вядзе ў захапляючае падарожжа па гісторыі Віцебска, пачынаючы са старажытных летапісных упамінанняў аб ім і канчаючы надаўнімі падзеямі. Крыху ўяўлення, і перад вачамі — узброеныя віцьбічы, што ішлі на бітву да Чудскога возера; першыя пасажыры трамвая (аднаго са старэйшых у Расіі); забастоўшчыкі 1905 года; адважныя апалчэнцы 1941-га; падпольшчыкі, што вяршылі народны суд над фашыстамі і іх прыслужнікамі... З гісторыяй Віцебска звязаны імёны паэта А. Дэльвіга, мастака І. Рэпіна, дзекабрыста І. Гарбачэўскага, пісьменніка І. Лажэчнікава, музычнага дзеяча І. Салерцінскага, героя грамадзянскай вайны Я. Фабрыцыуса, Герояў Савецкага Саюза М. Шмырова, В. Харужай, П. Машэрава... Ім і іншым асобам прысвечаны старонкі даведніка.

С. СЯРГЕЕЎ.

ЗНАХОДКІ НЕ ТОЛЬКІ ДАЮЦЬ АДКАЗЫ, АЛЕ І СТАВЯЦЬ ПЫТАННІ

ПАДАРОЖЖА Ў «СТАРЫ ГОМЕЛЬ»

Напэўна, няма ў Гомелі больш прыгожага месца, чым парк над Сожам. Арыгінальныя архітэктурныя формы XVIII — XIX стагоддзяў, цікавая ландшафтная арганізацыя тэрыторыі ў спалучэнні з унікальным раслінным светам (тут ёсць як мясцовыя драўнінныя пароды, так і экзатычныя: сібірскі кедр, японская лістоўніца, бальзамічная піхта, чорная хвоя, заходняя туя, коркавыя дрэвы і інш.) стварылі парку шырокую вядомасць. Гомельскі парк культуры і адпачынку імя А. Луначарскага — месца гістарычнае. З упэўненасцю можна сказаць, што прыгожа тут было і больш дзвюх тысяч год назад, калі на высокім і стромым беразе Сожа пры ўпадзенні ў яго рэчкі Гаміюк узнікла гарадзішча. Месца для пасялення было не толькі прыгожае, але і зручнае: водны шлях звязваў старажытных жыхароў Пасожжа з іншымі мясцінамі, а стромкія адхілы ўмацоўвалі абараназдольнасць пасялення. Яго непрыступнасць яшчэ больш павялічвалася штучным валам і дугападобным ровам, запоўненым вадой.

У канцы мінулага тысячагоддзя нашай эры на тэрыторыі сённяшняга парку жылі радзімічы — адно з вядомых у летапісах усходнеславянскіх плямён. Шмат вады ўцякло з той пары, і многае змянілася. Паступова ўсё больш мелкай становілася рэчка Гаміюк — прыток Сожа, якая калісьці выконвала ролю своеасаблівай гавані, куды, відавочна, заходзілі гандлёвыя лодкі, што курсіравалі ўверх і ўніз па Сожу. Роў ужо даўно засыпаны зямлёй, цяпер на яго месцы — галоўная плошча горада. Складаным і драматычным аказаўся лёс Гомеля. Неаднаразова пераходзіў ён з рук у рукі, часта знішчаўся амаль дашчэнту. Былі пад Гомелем мангола-татарскія орды, аваладвалі ім польска-літоўскія атрады, змагаліся за яго казацкія войскі верных паплечнікаў правадыра вызваленчай барацьбы ўкраінскага і беларускага народаў Багдана Хмяльніцкага — А. Нябабы, І. Залатарэнкі, С. Падбайлы. У час Вялікай Айчыннай вайны захопнікі ператварылі парк у могілкі для нямецкіх салдат.

У сярэдзіне XVIII стагоддзя польскі магнат М. Чартарыйскі ўзвёў на месцы былога радзімічкага гарадзішча драўляны замак і абарончыя збудаванні. Новы ўладальнік Гомеля, генерал-фельдмаршал П. Румянцаў, якому Гомель быў падараваны рускай царыцай Кацярынай II «для пацехі», заклаў у 1785 годзе на месцы старых пабудоў палац, які стаў сапраўдным помнікам архітэктуры, гісторыі і мастацтва. Палац дабудоўваўся сямействам Румянцавых, якім Гомель належаў да 1834 года, і потым, калі стаў уласнасцю князя Паскевіча.

У сярэдзіне XIX — пачатку XX стагоддзяў былі зроблены асноўныя паркавыя пасадкі. Змяненні на тэрыторыі старажытнага гарадзішча працягваліся і ў далейшым, у тым ліку і ў наш час.

Старажытны культурны пласт, той слой, які так цікавіць археолагаў, здавалася, быў трывала і назаўсёды пахаваны глыбока ў зямлі.

Але колькі б гадоў ні прайшло, што б ні здаралася, цікавасць да вытокаў горада над Сожам не пакідала мясцовых энтузіястаў, археолагаў і краязнаўцаў. І вось летась на тэрыторыі парку пачаліся раскопкі. Трэба сказаць, што археалагічныя даследаванні праводзіліся ў Гомелі і раней. Першым, хто зрабіў іх, быў І. Юшчанка ў 1926 годзе. У 1975 годзе ў Гомелі працавала археалагічная экспедыцыя на чале са стар-

(Заканчэнне на 8-й стар.).

НА ЗДЫМКАХ: агульны выгляд археалагічнага раскопу 1987 года; кутох «старога горада». Капліца (1889 год) — помнік архітэктуры псеўдарускага стылю.

Фота І. ЕРМАЧЭНКІ.

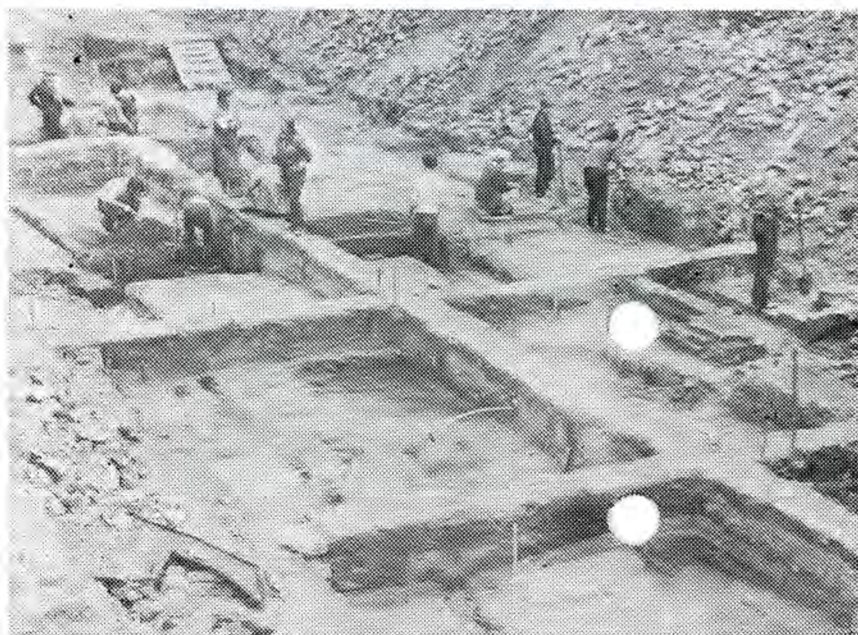

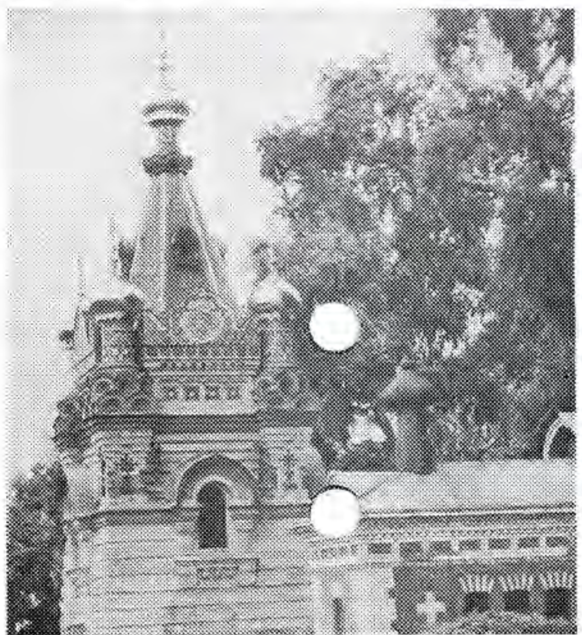

ВАТАН— ЗНАЧЫЦЬ РАДЗІМА

З кожным годам пашыраюцца культурныя сувязі паміж Савецкім Саюзам і Дэмакратычнай Рэспублікай Афганістан, у тым ліку літаратурныя. Пацвярджэнне таму — творчыя кантакты беларускіх пісьменнікаў з афганскімі калегамі.

Некалькі гадоў назад пабываў у Афганістане Анатоль Грачанікаў. Сустрэчы на гераічнай зямлі не толькі падказалі тэмы новых твораў, але і навялі на думку пазнаёміць з братняй літаратурай беларускага чытача. Яна знайшла сваё ажыццяўленне ў кнізе «Ватан — значыць Радзіма», якую выпусціла выдавецтва «Юнацтва».

Змест гэтага зборніка, які адрасуецца дзецям, склалі перакладзеныя А. Грачанікавым вершы адзінаццаці сучасных афганскіх паэтаў. Прадстаўнікі сярэдняга і малодшага пакаленняў, яны расказваюць аб зменах, якія адбываюцца на іх роднай зямлі, апяваюць хараство свайго горнага краю, дружбу народаў. І, вядома ж, прысвячаюць прачулыя паэтычныя радкі Леніну. Прадстаўлены таксама творы Асадула Хабіба, Абдулы, Найбі, Сулеймана Лаека і іншых аўтараў.

У прадмове «Рэвалюцыі песняры» А. Грачанікаў зазначае: «Новая афганская літаратура, у тым ліку для дзяцей і юнацтва, прасякнута высокім аптымізмам і жыццялюбствам. Літаратура сённяшняга Афганістана служыць дружбе і баявому адзінству ўсіх народаў зямлі, кліча іх на барацьбу за набліжэнне цудоўнай будучыні, за шчасце ўсіх дзяцей на планеце».

«Ватан — значыць Радзіма» — не першы зборнік, якім выдавецтва «Юнацтва» знаёміць сваіх чытачоў з жыццём Афганістана.

К. ФЕДАСЕЕЎ.

РУСКА-КАРЭЙСКІ І КАРЭЙСКА-РУСКІ СЛОЎНІК У АДНЫМ ТОМЕ

СУПРАЦОЎНІЧАЮЦЬ ВЫДАЎЦЫ

Маскоўскае выдавецтва «Русский язык» і пхеньянскае выдавецтва «Навука і энцыклапедыя» ажыццявілі сумеснае выданне руска-карэйскага і карэйска-рускага слоўніка ў адным томе.

— Выдавецтва «Русский язык» выпускае падручнікі для іншаземцаў, якія вывучаюць рускую мову як у Савецкім Саюзе, так і за мяжой, а таксама размоўнікі і слоўнікі, — гаворыць намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва Нэлі Сямёнава. — Усяго каля трохсот назваў у год на 30—35 мовах народаў свету.

Яшчэ ў 1976 годзе сіламі вучоных Інстытута ўсходазнаўства АН СССР і Інстытута мовазнаўства Акадэміі грамадскіх навук КНДР быў падрыхтаваны вялікі карэйска-рускі слоўнік у двух тамах. Ён і зараз карыстаецца вялікім попытам у нашых краінах. Таму, калі карэйскае выдавецтва «Навука і энцыклапедыя» ў 1985 годзе звярнулася да нас з прапановай падрыхтаваць сумеснымі намаганнямі руска-карэйскі і карэйска-рускі слоўнік у адным томе, мы ахвотна на яе адгукнуліся.

Асноўнымі аўтарамі слоўніка з савецкага боку выступілі карэязнаўцы Юрый Мазур і Віктар Маздыкоў, якія падрыхтавалі руска-карэйскі раздзел выдання, а карэйска-рускі склалі карэйскія вучоныя Ко Хён, Ю Ён Голь і іншыя.

Слоўнік прызначаны ў першую чаргу для вучняў і ўключае найбольш ужывальную лексіку рускай і карэйскай моў — па 25 тысяч слоў у кожным раздзеле. У ім шмат фразеалагічнага матэрыялу — прыказак, прымавак.

Акрамя сумеснай работы над слоўнікамі мы вядзём перагаворы аб выпуску падручніка рускай мовы для карэйцаў. У яго аснову прапанавана пакласці шырока вядомы падручнік «Руская мова для ўсіх», які выпускае наша выдавецтва. У разнастайных мадыфікацыях ён выдаецца для многіх краін і заваяваў прызнанне ва ўсім свеце.

Праграма супрацоўніцтва нашага выдавецтва з карэйскімі калегамі на бліжэйшы час вельмі насычаная. Несумненна, яна будзе мець працяг і ў далейшым. У СССР здаўна існуе цікавасць да карэйскай мовы, зараз павысілася цікавасць да вывучэння рускай мовы ў КНДР, і мы гатовы садзейнічаць таму, каб як мага больш вучэбнай і даведачнай літаратуры з'явілася ў савецкіх і карэйскіх чытачоў.

Таццяна СІМБІРЦАВА.

ПРЭМ'ЕРЫ, ВЫСТАЎКІ, СУСТРЭЧЫ

ПРЫСВЕЧАНЫЯ Д. ШАСТАКОВІЧУ

У Ленінградзе прайшлі традыцыйныя чытанні, прысвечаныя жыццю і творчасці Д. Шастаковіча. Штогод яны праводзяцца напярэдадні дня нараджэння кампазітара ў Кансерваторыі імя Рымскага-Корсакава. У сёлетніх, дванаццатых чытаннях, пасляхова выступіў фартэпіянны дуэт Белдзяржфілармоніі — Ніна Цёмкіна і Валерый Баравікоў. Цікавасць выклікала навуковае паведамленне Н. Цёмкінай, якая расказала аб своеасаблівых фартэпіянных транскрыпцыях маладомых твораў Д. Шастаковіча, што стварылі ўдзельнікі дуэта. Знаўцы творчасці кампазітара, музыканты і шматлікія слухачы цёпла прынялі выкананне беларускім дуэтам апрацовак сюіты з оперы «Казка пра папа і пра работніка яго Балду» і танца з балета «Залаты век».

ВЕРНІСАЖ У СМАЛЕНСКУ

Больш трохсот твораў жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва прадстаўлена на выстаўцы мастакоў Гродна і Панявежыса, якая адкрылася ў Смаленску. Асобае месца ў экспазіцыі адведзена работам беларускіх мастакоў шклозавода «Нёман» Л. Мягковай, Ю. Спясіўцава і іншых майстроў.

ГУЧЫЦЬ АРГАН

У Кіеве ў рэспубліканскім Доме арганнай і камернай музыкі завяршыўся фестываль арганістаў з саюзных і аўтаномных рэспублік, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Пасляхова выступаў саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Канстанцін Шарой. Яго праграма — «Французская арганная музыка» — атрымала высокую ацэнку журы і слухачоў.

БЕЛАРУСКАЯ КАРЫКАТУРА У ВАРШАВЕ

У сталіцы Польшчы адкрылася выстаўка беларускай карыкатуры і сатырычнага малюнка, арганізаваная часопісам «Вожык» па плану супрацоўніцтва з польскім сатырычным часопісам «Шпількі». Яна дэманструецца ў клубе культуры аднаго з буйнейшых рабочых раёнаў — Варшава-Воля і прымеркавана да мерапрыемстваў, прысвечаных 70-годдзю Вялікага Кастрычніка.

З творамі беларускіх сатырыкаў пазнаёміліся ўжо тысячы варшаўян. Аб вернісажы расказалі цэнтральныя, мясцовыя газеты і тэлебачанне. Прэса адзначае тэматычную актуальнасць, сатырычную завостранасць і ўзросшае ў параўнанні з папярэдняй выстаўкай прафесіянальнае майстэрства беларускіх мастакоў-карыкатурыстаў.

ДЗЕНЬ ЦЫРКА

У Гомелі прайшло свята — «Дзень цырка». Былі праведзены конкурс малюнкаў на асфальце «Мы любім цырк», творчыя сустрэчы вядучых артыстаў новай праграмы Гомельскага цырка «Свет адкрытых сэрцаў» са школьнікамі горада, фотавыстаўка «Майстры савецкага цырка». Па вуліцах горада прайшла цыркавая кавалькада, запрашаючы жыхароў і гасцей Гомеля на вялікае цыркавое прадстаўленне, якое адбылося пад адкрытым небам. У ім удзельнічалі не толькі прафесіяналы, але і артысты народнага цырка шклозавода імя Ламаносава.

НА СЦЭНЕ—«ЯКШАГАНА»

З вялікім поспехам прайшлі ў Віцебску выступленні традыцыйнага тэатра «Якшагана» з Індыі. Якшагана — адна з найбольш старажытных і самабытных форм тэатральна-танцавальнага мастацтва Індыі. Асноўная тэма прадстаўленняў «Якшаганы» — перамога дабра над злом, справядлівасці над несправядлівасцю, багоў над дэманамі і г. д.

ГОСЦЬ З ЧЫЛІ

З мэтай збору матэрыялаў для кнігі пра Савецкі Саюз Беларусь наведаў прагрэсіўны пісьменнік з Чылі Пабла Унезус.

П. Унезус — уладальнік выдавецтва «Эдзітора нуова генерасьён», аўтар шэрагу кніг па палітычных пытаннях. Ён прыхільна і з вялікай цікавасцю ставіцца да нашай краіны, прымаў удзел у форуме «За бяз'ядзерны мір, за выжыванне чалавецтва».

ТУРЫСТЫ Ў ПАРКУ

У кожную пару года, пры любым надвор'і, можна сустрэць людзей з рукзакамі за плячамі, яны ідуць пешшу, едуць на веласіпедах, бывае, што рукзакі схаваны ў люльках матацыклаў і багажніках легкавушак,— гэта турысты.

Ёсць у іх і сваё свята — Сусветны дзень турызму.

У адну з нядзель верасня я быў сведкам святкавання гэтага дня, якое адбылося ў Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага.

На алеях была разгорнута фотавыстаўка клубаў і турысцкіх секцый, на якой гледачы змаглі ўбачыць здымкі беларускіх турыстаў, зробленыя ў розных кутках нашай краіны.

Хто знаёмы з людзьмі, якія захапляюцца падарожжамі, той ведае, што многае з турысцкага рыштунку яны ўдасканальваюць самі, прыдумваюць новыя канструкцыі палатак, рукзакоў, лодак, а дробязей і не пералічыць.

Усё гэта яны прадэманстравалі наведвальнікам парку.

З вялікай цікаўнасцю гледачы сачылі за паказальнымі выступленнямі каманд, велатурыстамі, якія паказалі высокае майстэрства і ўзаемавыручку.

Але самай цікавай і вясёлай была камбінаваная эстафета «Тата, мама, я — турысцкая сям'я». Міхайлавы — Уладзімір, Валянціна і чатырохгадовы Дзіма — ужо не ўпершыню ўдзельнічаюць у паходах і злётах турыстаў, а Дзіма далучыўся да гэтага (праўда, седзячы на спіне ў бацькі), калі яму быў усяго год.

Пабываўшы на такім свяце, многія з гледачоў, напэўна, стануць турыстамі.

С. КРЫЦКІ.

НА ЗДЫМКАХ: будучыя турысты; сям'я Міхайлавых на старце эстафеты; сваё ўменне дэманструюць турысты-школьнікі.

Фота аўтара.

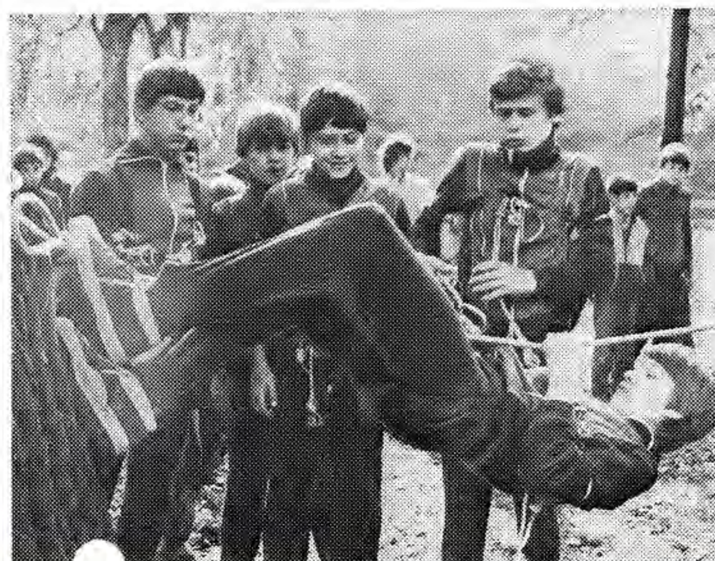

ПАДАРОЖЖА Ў «СТАРЫ ГОМЕЛЬ»

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.).

шым навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі АН БССР М. Ткачовым. Але паркавы ансамбль не дазваляў праводзіць раскопкі ў тым маштабе, які быў патрэбен для вызначэння невядомых старонак старажытнай гісторыі горада.

У 1986 годзе дапамог выпадак: было прыпынена будаўніцтва новага дзіцячага кінатэатра на тэрыторыі парку, бо яго фундамент, як аказалася, пачалі ўзводзіць якраз на месцы пасяленняў старажытнарускай эпохі. Будаўнічы раскоп ператвараўся ў археалагічны.

Асноўны аб'ём работ на раскопках як мінулага, так і гэтага года выконваюць студэнты-гісторыкі Гомельскага дзяржаўнага універсітэта пад кіраўніцтвам навуковых супрацоўнікаў Гомельскага абласнога краязнаўчага музея Алега Макушнікава і Уладзіміра Літвінава. Ужо ўскрыта і даследавана больш за 500 квадратных метраў культурнага слою, які складаецца з напластаванняў эпохі Кіеўскай Русі і больш позняга часу. Як звычайна бывае на гарадзішчах і пасяленнях, самымі масавымі знаходкамі пакуль аказваюцца косці жывёл і абломкі керамікі. Хоць кераміка на славянскіх пасяленнях, як правіла, прадстаўлена толькі фрагментамі і не вызначаецца прыгажосцю, яна каштоўная тым, што дазваляе ўстанавіць дату. Менавіта знаходкі керамікі сведчаць аб тым, што пасяленне эпохі Кіеўскай Русі на месцы цяперашняга гомельскага парку культуры і адпачынку існавала ўжо ў Х стагоддзі. У летапісе, як вядома, Гомель упамінаецца значна пазней—пад запісам 1142 года. Але каб трапіць на старонкі пісьмовых крыніц, населены пункт павінен быў ужо існаваць. Археалагічнымі даследаваннямі мінулых гадоў было ўстаноўлена, што Гомель на самай справе існаваў ужо ў XI стагоддзі. Але матэрыялы Х стагоддзя тут выяўлены ўпершыню. Прыклады падобнага здараліся і раней. Самы яскравы з іх — Кіеў, які ў летапісе ўпершыню ўпамянуты пад 862 годам. Між тым, у 1982 годзе было адзначана 1500-годдзе Кіева. Удакладніць дату ўдалося дзякуючы намаганням археолагаў.

Што датычыць гомельскіх знаходак, то тут трэба зрабіць агаворку: кераміка сведчыць аб існаванні тут у Х стагоддзі пасялення, але трэба будзе яшчэ даказаць, што яно ўжо тады было горадам — цэнтрам рамеснай вытворчасці. І важны крок на гэтым шляху ўжо зроблены. Сярод іншых знаходак неабходна назваць шматлікія абломкі шкляных бранзалетаў дамангольскага часу, гліняныя праслíцы, жалезныя стрэлы, манеты XVI — XVIII стагоддзяў.

Пра бранзалеты трэба сказаць больш падрабязна. Яны таксама належаць да масавых знаходак на тэрыторыі старажытных гарадоў. Але ступень насычанасці імі культурнага слою неаднолькавая. Раскопкі мінулых гадоў выявілі нязначную колькасць бранзалетаў. Цяпер жа малюнак быў зусім іншы: у квадраце раскопу насычанасць культурнага слою бранзалетамі аказалася больш высокай, чым нават у старажытным Ноўгарадзе. Яшчэ больш цікавы той факт, што сярод бранзалетаў у «старым Гомелі» трапляюцца такія, якія вельмі падобныя да бракаваных. Для таго, каб высветліць, ці на самай справе гэта так, патрэбны спецыяльныя даследаванні з пры[...]неннем метадаў прыродазнаўчых навук. Бракаваная прадукцыя, як вядома, выклікае далёка не станоўчыя эмоцыі. Але археолагі будуць вельмі рады, калі частка знойдзеных у Гомелі бранзалетаў будзе бракаванай, а не пашкоджанай у выніку якіх-небудзь больш позніх падзей. Гэта дасць доказы існавання ў Гомелі ў старажытнарускі час уласнай шкловытворчасці, бо завозіць з іншых гарадоў бракаваныя вырабы не мела сэнсу.

Сярод найбольш цікавых знаходак — так званы энкалпіон, ці крыж-складзень, названы так таму, што ён вырабляўся з дзвюх полых палавінак, куды змяшчаліся мошчы. Знаходка гэтая наогул рэдкая, асабліва такой формы, як гомельская — з канцамі ў выглядзе трапецыі. Гэта ўжо другая падобная знаходка на Гомельшчыне: каля дзесяці год назад аналагічны энкалпіон знайшлі ў адным з курганоў бліз вёскі Курганне Жлобінскага раёна. Абодва крыжы-складні, відавочна, былі прывезены на Гомельшчыну з Кіева, бо там існавала майстэрня па іх вырабу.

Археалагічныя раскопкі парадавалі яшчэ адной знаходкай, прычым даволі рэдкай — рэшткамі кальчугі. На Русі яны распаўсюджваліся з Х стагоддзя. Вядома, што абрыўкі кальчуг знаходзілі ў Кіеве, Ноўгарадзе, Чарнігаве, пад Смаленскам і пад Яраслаўлем. Узрост гомельскай кальчугі ўстанавіць цяжка як па прычыне яе вельмі дрэннай захаванасці, так і таму, што культурны слой на гарадзішчы месцамі ве[...] моцна перамяшаны ў [...] ных будаўнічых ра[...] лым.

У цёплыя летнія [...]скопкі вяліся асабліва [...]нсіўна. На месцы раскопу выразна бачны рэшткі цагельнага фундамента старога будынка, які стаяў тут. Цагельная аснова ўтварае складаны пераплёт, які нагадвае вялікае акно з рамай. І гэта на самай справе акно, якое дазваляе зазірнуць у мін[...]

Вось на месцы раскопу — рэшткі спаленага жытла, а побач — гліняная печ. Кіраўнікі раскопак А. Макушнікаў і У. Літвінаў лічаць, што хатка будавалася ў XII стагоддзі. А калі была знішчана пажарам? Ці не ў час мангола-татарскага нашэсця, якое не абышло і старажытны Гомель?

Уладзімір Літвінаў трымае ў руках стыло — прыладу для пісьма ў старажытнай Русі. Форма лапаткі дазваляе меркаваць, што стыло было зроблена з бронзы ў XI—XII стагоддзях. Але каму належала гэтая прылада, ці шырока была распаўсюджана адукаванасць у старажытным Гомелі? Каб адказаць на гэтыя пытанні, трэба шукаць, чакаць новых знаходак.

...Маленькія рыдлёўкі студэнтаў знімаюць усё новыя і новыя пласты зямлі. Археалагічныя матэрыялы цяпер ідуць, без перабольшання, масава. Кожны археолаг, як вядома, марыць аб унікальных знаходках. Але і тыповыя рэчы, у тым ліку толькі-толькі знойдзеныя праслíцы, касцяны грэбень, наканечнік кап'я, радуюць іх. Колькасць і якасць знаходак дазваляюць сцвярджаць, што старажытны Гомель па развіццю рамёстваў, асабліва ў XII — XIII стагоддзях, не адставаў ад буйнейшых цэнтраў усходняга славянства.

Знаходкі, якія мы бачым, даюць не толькі адказы, але і ставяць пытанні. Трохі пазней, магчыма, разрозненыя, на першы погляд, археалагічныя матэрыялы, тыя, што ўжо адкапаны, і тыя, што яшчэ ляжаць у зямлі, дазволяць увасабіць жыццё «старога горада» над Сожам не ў асобных фрагментах, а ва ўсёй цэласнасці.

У. БАГАМОЛЬНІКАЎ, А. РОГАЛЕЎ,
выкладчыкі Гомельскага дзяржаўнага універсітэта.

ШЧАСЛІВАЯ ВЫПАДКОВАСЦЬ

«Не кайся, рана ўстаўшы...» — сцвярджае прымаўка. Сэнс гэтай народнай мудрасці шафёр з Глыбокага В. Пабядзінскі нечакана зразумеў на ўласным вопыце.

Віктар Віктаравіч без лішніх слоў вырашыў сам навесці парадак каля дома пасля таго, як тут паклалі цеплатрасу. Узяў лапату і грудок за грудком стаў раўняць будаўнічыя недаробкі. Спачатку нават не звярнуў увагу на бутэльку, а калі ўсё ж пацікавіўся — ахнуў... І было ад чаго: скрозь шкло цьмяна паблісквала золата.

У раённым аддзеле ўнутраных спраў, куды занёс знаходку шафёр, з пасудзіны выцягнулі 628 залатых манет царскай чаканкі. Папярэдняя экспертыза ацаніла кошт скарба ў 117 тысяч рублёў. В. Пабядзінскаму будзе выплачана ўзнагароджанне.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1441